

'Norske Fuglearter Omtaler'

'Automatisk generert fra <https://artsdatabanken.no/Pages/189339/>'

'Automatisk generert'

14.04.2025

Innhold

Ærfugl (<i>Somateria mollissima</i>)	3
Alke (<i>Alca torda</i>)	4
Alkekonge (<i>Alle alle</i>)	5
Bergand (<i>Aythya marila</i>)	5
Brunnakke (<i>Mareca penelope</i>)	7
Dverggås (<i>Anser erythropus</i>)	8
Fiskemåke (<i>Larus canus</i>)	9
Fjelljo (<i>Stercorarius longicaudus</i>)	10
Grågås (<i>Anser anser</i>)	10
Gråhegre (<i>Ardea cinerea</i>)	12
Gråmåke (<i>Larus argentatus</i>)	13
Gråstrupedykker (<i>Podiceps grisegena</i>)	13
Gravand (<i>Tadorna tadorna</i>)	14
Grønlandsmåke (<i>Larus glaucoides</i>)	15
Gulnebbblom (<i>Gavia adamsii</i>)	16
Havelle (<i>Clangula hyemalis</i>)	18
Havhest (<i>Fulmarus glacialis</i>)	19
Havsule (<i>Morus bassanus</i>)	20
Havsvale (<i>Hydrobates pelagicus</i>)	21
Hegrefamilien (<i>Ardea cinerea</i>)	22
Hettemåke (<i>Chroicocephalus ridibundus</i>)	22

Horndykker (<i>Podiceps auritus</i>)	22
Hvitkinngås (<i>Branta leucopsis</i>)	23
Islom (<i>Gavia immer</i>)	24
Ismåke (<i>Pagophila eburnea</i>)	26
Kanadagås (<i>Branta canadensis</i>)	26
Knoppsvane (<i>Cygnus olor</i>)	28
Kortnebbgås (<i>Anser brachyrhynchus</i>)	29
Krikkand (<i>Anas crecca</i>)	30
Krykkje (<i>Rissa tridactyla</i>)	32
Kvinand (<i>Bucephala clangula</i>)	32
Laksand (<i>Mergus merganser</i>)	34
Lappfiskand (<i>Mergellus albellus</i>)	35
Lomvi (<i>Uria aalge</i>)	36
Lunde (<i>Fratercula arctica</i>)	37
Makrellterne (<i>Sterna hirundo</i>)	38
Niland (<i>Alopochen aegyptiaca</i>)	38
Polargås (<i>Branta hutchinsii</i>)	40
Polarlomvi (<i>Uria lomvia</i>)	41
Polarmåke (<i>Larus hyperboreus</i>)	42
Praktærfugl (<i>Somateria spectabilis</i>)	43
Ringgås (<i>Branta bernicla</i>)	44
Rødnebbterne (<i>Sterna paradisaea</i>)	45
Sabinemåke (<i>Xema sabini</i>)	45
Sangsvane (<i>Cygnus cygnus</i>)	46
Siland (<i>Mergus serrator</i>)	47
Sildemåke (<i>Larus fuscus</i>)	48
Sjørørre (<i>Melanitta fusca</i>)	48
Smålom (<i>Gavia stellata</i>)	49
Stellerand (<i>Polysticta stelleri</i>)	50
Stjertand (<i>Anas acuta</i>)	51

Stokkand (<i>Anas platyrhynchos</i>)	53
Storjo (<i>Stercorarius skua</i>)	54
Storlom (<i>Gavia arctica</i>)	55
Stormsval (Hydrobates leucorhous)	56
Storskarv (<i>Phalacrocorax carbo</i>)	57
Stripegås (<i>Anser indicus</i>)	58
Svartand (<i>Melanitta nigra</i>)	60
Svartbak (<i>Larus marinus</i>)	61
Taigasædgås (<i>Anser fabalis</i>)	61
Teist (<i>Cepphus grylle</i>)	62
Toppand (<i>Aythya fuligula</i>)	63
Toppdykker (<i>Podiceps cristatus</i>)	64
Toppskarv (<i>Gulosus aristotelis</i>)	66
Tundrasædgås (<i>Anser serrirostris</i>)	67
Tyvjo (<i>Stercorarius parasiticus</i>)	68

Ærfugl (*Somateria mollissima*)

Kjennetegn

Ærfuglen er den største andearten i Norge. Dens tilspissede hodeprofil er karakteristisk og er et godt kjennetegn på stor avstand. Hannen har som eneste andeart i Norge, hvit rygg og svart buk i praktdrakt. Hodet er hvitt med svart isse og grønn nakke, og nebbet er gulgrønt. Dette gjør den lett å skille fra de brunfargede og mer anonyme hunnene. Voksne hunner har brune og gråsvarte tverrstriper på sidene av kroppen. Ryggfjærene er brune med et brunt bånd utenfor et svart bånd. Hannene myter og skifter til en gråsvart drakt i juli–august, mens hunnene myter i september. Ungfugler av begge kjønn er lik hunnene den første høsten. Unge hunner mangler hunnenes hvite tverrbånd langs indre deler av vingen. De unge hannene får i løpet av den første høsten og vinteren en svart- og hvitspraglede fjædrakt med hvitt bryst. I de påfølgende årene, fram til de er fire år blir fjædrakten mer og mer lik de voksne hannenes. En voksen ærfugl veier 1,5–2,5 kg.

Biologi

I vinterhalvåret finner man gjerne ærfuglene samlet i tette flokker som kan telle flere hundre individer.

Ærfuglen hekker som regel på øyer og holmer, men kan også hekke på fastlandet. Den foretrekker grunne skjærgårdsområder. Ærfuglene foretrekker å hekke nær sjøen, men den kan også hekke relativt langt inne på land. Reiret skjules gjerne i høy vegetasjon som lyng og einerbusker, men kan også ligge helt åpent. Arten er sosial og kan hekke i store kolonier, ikke sjelden sammen med måker og gjess.

Ærfuglhunnen legger 4–6 egg som den ruger alene i 25–28 dager alene. Under rugingen spiser hunnen lite og går derfor sterkt ned i vekt. Ungene forlater reiret kort tid etter at de er klekt og blir vokter av moren

og\ eller andre hunnfugler, såkalte tanter, mens de finner mat selv. Ofte kan flere kull slå seg sammen og danne større flokker. Ungene blir flygedyktig etter 65–75 dager og blir vanligvis kjønnsmodne når de er 3 år gamle. Så snart hunnen er i gang med rugingen, samles hannene på tradisjonelle myteplasser der de skifter fjær.

Flere steder langs kysten ble ærfugl tidligere holdt som husdyr, der folket på øyene laget egne hus eller e-baner der hunnen fikk skjul mot predatorer. I dag holdes denne egg- og dunværtradisjonen i hevd først og fremst på øyer i Vega kommune på Helgelandskysten.

Ærfuglen finner maten på bunn i relativt grunne områder, helt fra fjæresteinene til åpen sjø. Den henter vanligvis sin næring på dyp inntil 10 meter, men den kan dykke helt ned til 40 m. Næringen er ulike virvelløse dyr som lever på sjøbunnen. Mest vanlig er muslinger, snegler, krepsdyr og pigghuder. Skjellene blir knust til den fineste skjellsand i muskelmagen. Noen ganger kan den leve godt på silderogn. I Trondheimsfjorden er det også funnet at den kan ta sil (tobis) *Ammodytes* spp. som ligger delvis nedgravd på sandbunn.

Utbredelse

Ærfuglen har en sirkumpolar utbredelse på den nordlige halvkule. Den er blant de mest robuste artene og kan hekke så langt nord som det finnes åpent hav om sommeren, og snøfritt land til reirplassene. De sørligste hekkeområdene i Europa er de nordligste delene av De britiske øyene og Nederland, men spredte hekkeforekomster finnes også langs kysten av Frankrike.

I Norge hekker ærfuglen langs hele kysten, på holmer, øyer og skjær og dessuten langt innover i fjordene.

Forvekslingsarter

Voksne ærfuglhanner i praktdrakt kan vanskelig forveksles med andre arter. Hunnene, derimot, kan forveksles med praktærfuglhunner, men disse har en rundere hodeform og en mer kompakt kroppsform. Praktærfuglhunnene er også mer gjennomgående rødbrune, og har ofte to fjærtopper på bakkroppen. Unge hanner og hanner i mytedrakt kan forveksles med praktærfuglhanner i tilsvarende drakter, men hos disse ser man gjerne den gule, karakteristiske, «knølen» ved nebbrota.

Kilder

Anker-Nilssen T, Barrett RT, Lorentsen SH, Strøm H, Bustnes JO, Christensen-Dalsgaard S, Descamps S, Erikstad KE, Fauchald P, Hanssen SA, Lorentzen E, Moe B, Reiertsen TK og Systad GH (2015). SEAPOP. De ti første årene. Nøkkeldokument 2005-2014. – SEAPOP, Norsk institutt for naturforskning, Norsk Polarinstitut & Tromsø Museum – Universitetsmuseet. Trondheim, Tromsø. 58 s.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Alke (*Alca torda*)

Kjennetegn

Alken er ca. 38 cm og veier 600–900 gram. Den har en svart og hvit fjædrakt, og skilles i alle drakter fra lomvi og polarlomvi på sitt høye flattrykte svarte nebb med hvite tverrstriper. Den har dessuten en lengre stjert som dekker føttene i flukt. I vinterdrakt har den hvite kinn, strupe og hals. Kjønnene er like. Ungfuglene har et lite spinkelt nebb og ligner noe på unge polarlomvier, men er mye lysere bak øyet enn disse.

Biologi

Alken er kolonihækker, som oftest plasserer egget skjult i en steinur eller bergsprekk, sjeldent åpent på en berghylle. Alder ved første gangs hekking er 4–5 år, og den legger kun ett egg. Egglegging skjer i perioden fra begynnelsen av mai til begynnelsen av juni. Egget ruges av begge foreldrene i ca. 36 dager. Ungen forlater kolonien når den er ca. 18 dager gammel.

Alken lever av småfisk, planktoniske krepsdyr og børstemark. Den dykker for å hente mat.

Alken har en fullstendig myting etter hekkesesongen i august–oktober, og er flyveudyktig mens vingefjærene vokser ut igjen. Den myter så fjærene på hode, strupe og hals til sommerdrakt i perioden januar–april.

Utbredelse

Alken er utbredt på begge sider av Nord-Atlanteren. I Norge hekker den i fuglefjell fra Rogaland til Øst-Finnmark, samt på Jan Mayen og Bjørnøya. Arten overvintrer langs hele norskekysten.

Alkekonge (Alle alle)

Kjennetegn

Alkekongen er 17–19 cm og veier ca. 150 gram. Den er liten og kompakt med korte bein og et kort, butt nebb. I sommerdrakt er den svart med hvit buk og bryst. I vinterdrakt har den hvit hals, strupe og kinn. Den har en svirrende og litt ustødig flukt og flyr ofte i flokk. Kjønnene er like.

Biologi

Alkekongen er en kolonihækker som ofte hekker i store antall i arktiske strøk. Den plasserer eggene skjult i en steinur eller bergsprekk. Alder ved første gangs hekking er ukjent. Den legger ett egg i perioden juni–juli. Egget ruges av begge foreldrene i ca. 30 dager. Ungen forlater først reiret i en alder av ca. 28 dager.

Alkekongen lever av pelagiske krepsdyr, som ungene fores med. De voksne spiser også noe fiskeyngel, børstemark og bløtdyr.

Alkekongen har en fullstendig myting etter hekkesesongen fram til oktober, og er flyveudyktig mens vingefjærene vokser ut. Den myter så kroppsfjærene til sommerdrakt i desember–mars.

Utbredelse

Alkekongen er utbredt på begge sider av Nord-Atlanteren og i Barentshavet øst til Severnaya Zemlya. Den hekker på Jan Mayen, Bjørnøya og Spitsbergen. Arten overvintrer langs hele norskekysten.

Bergand (Aythya marila)

Kjennetegn

Berganda er med sine 40–51 cm og 700–1400 gram en mellomstor and med stort, rundt hode. Nebbet er gråblått med liten, svart spiss. I flukt er de lange, hvite båndene i bakkant av vingene lett synlige. Kjønnene er ulike.

Hannen i praktdrakt (under paringstiden) er sterkt kontrastfarget med hvite flanker, gråvatret rygg og ellers svart kropp. Hodet er grønnsvart og øynene er gule. Hunner og ungfugler har en brunlig kropp i ulike nyanser. Hunnene har store, hvite partier rundt nebbrota og om våren og sommeren ofte en lys flekk på kinnet bak

øyet. Hanner i eklipsedrakt (utenfor paringstiden) framstår som en mellomting mellom en hann i praktdrakt og en hunn.

Hannens kurtiselyd er en kort boblende serie med “vypp-vypp-vypp”. Hunnen har et skurrende “hæær-hæær-hæær”. Begge lydene ligner lydytringene hos den nært beslektede toppanda, men ligger litt lavere i toneleie og kan delvis virke litt hardere.

Biologi

Berganda foretrekker grunne og gjerne næringsrike innsjøer, dammer og elver i tundrastrøk og heiområder.

Den dykker etter føde, som gjerne er skjell og snegler. Berganda spiser også noe krepsdyr og insekter, samt vannplanter.

Pardannelse skjer i løpet av vinteren. Hannen forlater hunnen når hun er i gang med ruging av eggene. Begge kjønn kan begynne å hekke fra de er ett år gamle, men de fleste venter til de er to år.

Reiret plasseres godt skjult blant gresstuer og lignende på bakken. Plasseringen er helst like ved vannkanten.

Ankomst til hekkeområdene skjer gjerne i mai, og eggleggingen skjer som regel i mai–juni. Normalt legges 10 egg (7–14), og de er gråoliven av utseende. Hunnen ruger eggene i 26–28 dager. Ungene forlater reiret og finner føde selv så snart de er klekket ut av egget. De passes av hunnen, og er flygedyktige etter 40–45 dager.

Utbredelse

Berganda hekker fra det nordvestlige Europa og østover gjennom de nordlige deler av Sibir og Nord-Amerika. I Norge hekker den fåtallig over hele landet. I Sør-Norge foretrekker den vann i lavere deler av fjellet.

Overvintringsområdene er langs kysten av Norge, hvor de ankommer fra hekkeplassene i september–november. Noen individer overvintrer trolig i de sørlige Nordsjølandene.

Forvekslingsarter

Begge kjønn ligner toppand. Toppanda er noe mindre, og berganda mangler toppandas nakketopp. Nebbet hos toppanda har bred, svart spiss, mens denne er liten hos berganda. Hanner i praktdrakt kan skilles ved at toppanda har svart rygg, mens den hos berganda er gråvatret. Hodet til toppandhannen er blåsvart mens det hos bergandhannen er grønnsvart. Toppandhunnene har alltid mindre utpregede hvite partier rundt nebbrota enn bergandhunnene.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 2: Species accounts (Cairina to Mergus). Oxford University Press, Oxford. 462s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Røer JE og Sæbø S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Brunnakke (*Mareca penelope*)

Kjennetegn

Brunnakkehanen i praktdrakt (under paringstiden) har kastanjebrunt hode og nakke med gulaktig panne og krone.

Brunnakken hekker ved grunne innsjøer og myrområder med åpent vannspeil hvor det er rikt med undervannsvegetasjon. Bildet viser en hunn.

Brunnakken er med sine 45–51 cm og 415–970 gram en mellomstor and. Hodet har en avrundet profil, og pannen er relativt bratt. Buken er hvitaktig hos begge kjønn. Nebbet er forholdsvis lite. Kjønnene er ulike.

Hannen i praktdrakt (under paringstiden) har kastanjebrunt hode og nakke med gulaktig panne og krone. Nebbet er blågrått med svart spiss, mens beina er gråaktige. Brystet er grårosa mens kroppsidene og oversiden er gråvatret. Bakstussen er svart. I flukt kan man se hannens hvite framvinger.

Hunnen har en brunlig fjædrdrakt i ulike sjatteringer. Beina og nebbet er noe blekere farget enn hos hannen. Hannen i eklipsedrakt (utenfor paringstiden) ligner hunnen, men med partier som er mer rikt brune i fargen enn hos hunnen. Ungfuglen er svært lik hunnen, men har mer grålig i stedet for hvit buk.

Hannens kurtiselyd er et eksplosivt «viioor». Hunnen ytrer et skurrende «krrr».

Biologi

Arten hekker ved grunne innsjøer og myrområder med åpent vannspeil hvor det er rikt med undervannsvegetasjon. Brunnakken er en utpreget vegetarianer som spiser blader, stengler, røtter, knopper, jordstengler og noe frø. Fødesøket foregår både på land og på vannoverflaten.

Pardannelsen skjer som regel om vinteren, og hannene konkurrerer om hunnens gunst. Når hunnen ruger på eggene, holder hannen seg gjerne i nærområdet og forsvaret dette mot andre hanner. Hunnen hekker gjerne i nærheten av der hun selv ble født. Begge kjønn hekker som regel fra de er ett år gamle, men noen venter til de er to år.

Reiret plasseres på bakken i tett vegetasjon, gjerne nær vann.

Brunnakken ankommer gjerne i mars–april, og eggleggingen skjer i april–juni. Normalt legges 8–9 egg (4–12), og de er kremfargede av utseende. Hunnen ruger eggene i 24–25 dager. Ungene forlater reiret rett etter at de er klekket og er i stand til å finne mat selv. De passes av hunnen og er flygedyktige etter 40–45 dager.

Utbredelse

Brunnakken har en nordlig utbredelse og hekker fra de nordvestlige deler av Europa og østover gjennom Sibir til Stillehavet. I Norge hekker arten stort sett over hele landet.

De aller fleste brunnakkene trekker bort fra Norge i løpet av september–oktober, og trolig tilbringer de fleste individene vinteren i Storbritannia og langs kysten av Nederland, Belgia og Frankrike. Overvintrende brunnakker i Norge forekommer helst i kystnære strøk på Sørvestlandet, i innlandet på Sørøstlandet, samt i

områdene rundt Trondheimsfjorden. Jæren er området hvor man med størst sannsynlighet kan påtreffe arten vinterstid i Norge.

Forvekslingsarter

Brunnakkehannen i praktdrakt er lett gjenkjennelig, men hunner, ungfugler og hanner i eklipsedrakt kan lett forveksles med andre hunnfargede ender som for eksempel stjertand eller stokkand. Viktige kjennetegn er helhetsinntrykk av hodeformen (avrundet hode og bratt panne), nebbstørrelse (relativt kort) og -farge, den hvite buken, og en generelt mørkere fjædrakt enn andre hunnfargede gressender.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 2: Species accounts (CairinatoMergus). Oxford University Press, Oxford. 462s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

SVORKMO-LUNDBERG T, BAKKEN V, HELBERG M, MORK K, RØER JE og SÆBØ S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Dverggås (*Anser erythropus*)

Kjennetegn

Dverggjess kjennes lett på det hvite «pannebliss'et» og en tverrstripet buk. Den er den minste gåsearten som hekker i Norge.

Dverggåsa er den minste av de gråbrune gjessene. Den er en liten og litt rund gås med et kort og spinkelt nebb. Voksne fugler har et hvitt «bliss», dvs. en hvit flekk, som starter ved nebbrota og som når langt opp i pannen (lengre enn hos tundragås), svarte flekker i buken og en tydelig gul øyering. Mønsteret i de svarte flekkene i buken varierer fra individ til individ og kan brukes til å gjenkjenne enkeltindivider. Øyeringen kan imidlertid være vanskelig å se på lang avstand. Beina er oransje. Hos ungfugler er den gule øyeringen svakere, og det hvite blisset og bukflekkene mangler. Vingefjærene er lange og stikker ofte ut bak stjerten.

Biologi

Dverggåsa hekker i lav- og mellomalpine områder med viervegetasjon og med tilgang på vann eller elver. Tidligere forekomster i Nordland tyder på at den foretrakk næringsrike habitater, gjerne på kalkgrunn.

Parrene ankommer hekkelassene i månedsskiftet mai-juni. Paret innleder hekkesesongen med et slags fluktspill der de stuper ned fra store høyder. Hunnen legger 4–6 egg som ruges i 25–28 dager. Ungene forlater reiret

rett etter at de er klekket. De finner da sin egen mat, men passes av foreldrene fram til de er flygedyktige etter 35–40 dager. Ungene holder sammen med foreldrene gjennom den første vinteren.

Dverggjessene forlater hekkelassene i august–september. Merking av gjess med satellittsendere har vist at norske fugler velger to trekkveier, der begge starter med at fuglene drar til Kaninhalvøya der de muligens myter. Den ene trekkveien går deretter til Ob-dalen i Russland og Svartehavet, mens den andre går til Tyskland og videre til Kerkinisjøen i Hellas.

Utbredelse

Dverggåsa hekker fra Skandinavia og østover til Stillehavet. Arten var tidligere vanlig i fjellområdene fra Namdalen til Finnmark, men hekker nå kun i et begrenset område i Finnmark.

Forvekslingsarter

Dverggås ligner på tundragås, men er mindre og rundere enn denne og har et kortere og spinklere nebb. Det hvite blisset i panna på tundragåsa går ikke så høyt opp som hos dverggås.

Kilder

Aarvak T, Øien I og Karvonen R (2017). Development and key drivers of the Fennoscandian Lesser White-fronted Goos population monitored in Finnish Lapland. I Vougioukalou M, Kazantzidis S og Aarvak T (Red.) Safeguarding the Lesser White-fronted Goose Fennoscandian population at key staging and wintering sites. (s. 29–36) Special publication. LIFE+10 NAT\GR\000638 Project. HOS\BirdLife Greece, HAOD\Forest Research Institute, NOF\BirdLife Norway report no. 2017–2.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Lorentsen S-H og Spjøtvoll Ø (1990). Notes on the food choice of breeding lesser white-fronted goose *Anser erythropus*. Fauna norv. Ser. C. Cinclus 13: 87–88.

Lorentsen S-H, Øien IJ og Aarvak T (1998). Migration of Fennoscandian Lesser white-fronted geese *Anser erythropus* mapped by satellite telemetry. Biological Conservation 84: 47–52.

Øien, IJ, Aarvak, T, Lorentsen, S-H & Bangjord G (1996). Use of individual differences in belly patches in population monitoring of Lesser White-fronted Goose *Anser erythropus* at a staging ground. Fauna Norv, Ser. C, Cinclus. 19: 69–76

Fiskemåke (*Larus canus*)

Kjennetegn

Fiskemåken er ca. 44 cm lang og veier ca. 400 gram. Den er en relativt liten måkefugl med blågrå overside og svarte og hvite vingespisser. Den har lyst kjøttfarget eller gule bein. Kjønnene er like, men hannene er ofte litt større enn hunnene.

Biologi

Fiskemåken hekker spredt eller i kolonier på bakken, i trær eller på bygninger. Alder ved første gangs hekking er vanligvis 3 (2–4) år. Den legger oftest 3 egg (2–4) i mai-juni. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 25 dager. Ungene er flygedyktige etter 35 dager.

Fiskemåken lever av småfisk og andre marine organismer når de lever ved saltvann. Ellers tar den smågnagere, fugleunger, frosk, insekter, snegler, plantemateriale og søppel.

Fiskemåken har en fullstendig myting (fjærskifte) i mai–november, og myter tilbake til sommerdrakt i mars–mai.

Utbredelse

Fiskemåken hekker fra Vest-Europa gjennom Russland til Alaska og vestlige del av Kanada. Den er en utpreget trekkfugl som overvintrer langs kystene av Vest-Europa. Enkeltindivider kan overvinstre langs hele norskekysten, men den er mest vanlig fra Bergen og sørover samt rundt Oslofjorden.

Fjelljo (*Stercorarius longicaudus*)

Kjennetegn

Fjelljoen er ca. 55 cm lang og veier ca. 300 gram. Den ligner den lyse fargevarianten av tyvjo, men mangler det mørke brystbåndet som tyvjoen kan ha. Ryggen er dessuten lysere gråbrun, og den har mindre hvitt på vingene i flukt. De to midterste stjertfjærene stikker opptil 20 cm forbi de øvrige. Ungfuglene er også svært lik unge tyvjoer, men har mindre hvitt i vingene i flukt.

Biologi

Fjelljoen hekker som regel i spredte par, men kan også forekomme i kolonier. Reiret legges ofte på en forhøyning i terrenget. Alder ved første hekking er ukjent. Den legger 1–2 (3) egg i juni. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 23 dager. Ungen forlater kolonien når de er 1–2 dager, og er flyvedyktige etter ca. 25 dager.

Fjelljoen lever om sommeren mest av smågnagere, insekter og bær. Utenom hekketiden lever den av pelagisk fisk og andre marine organismer.

Fjelljoen har fullstendig myting (fjærskifte) i oktober–mars og delvis myting av fjær på hodet, kropp og midtre stjertfjær i mars–april. Stjertfjærene trenger 30–40 dager på å vokse ut.

Utbredelse

Fjelljoen har en sirkumpolar utbredelse. I Norge hekker den spredt i fjellet fra Hardangervidda til Varanger. Mens den er en utpreget fjellfugl i Sør-Norge, finnes den også ut mot kysten i Finnmark og på Svalbard.

Grågås (*Anser anser*)

Kjennetegn

Nebbfargen hos grågås kan variere noe. Dette individet har et veldig kraftig farget nebb.

Grågåsa har en gjennomgående grålig til gråbrun fjærdrakt med lyse tegninger på ryggen.

Grågåsa er en av de største gåseartene i Norge. Den har en gjennomgående grålig fjærdrakt, lyserøde bein og et gult til oransje nebb uten svarte områder. Den har karakteristiske lyse framvinger som kan sees i flukt. Grågåsa har en gråhvit buk som hos voksne fugler kan ha innslag av svarte fjær. Kjønnene er like, men hannen er gjerne litt større enn hunnen. Ungfuglene er lik de voksne i fjærdrakten.

Det er beskrevet to underarter; vestlig grågås *Anser anser* subsp. *anser*, som hekker i Vest-Europa, og østlig grågås *Anser anser* subsp. *rubrirostris*. Den østlige varianten skiller seg fra den vestlige gjennom å ha blekere farger og rosafarget nebb.

Biologi

Grågås forekommer vanlig langs hele norskekysten, både i marine og akvatiske miljøer. Den er en ren vegetarianer som knuser og finmaler føden ved hjelp av sand og små steiner i kråsen, før celledaften blir tatt opp av kroppen. Resten går ut som en ufordøyd og finmalt masse. Kostholdet kan variere fra gress og urter til røtter, gressfrø og bær. Noen steder kan den beite på kulturplanter, som gulrot, kålrot og salat, spesielt det som blir liggende etter innhøsting. Om høsten kan grågås spise mye spillkorn. Ungene foretrekker å spise blomsterknopper og -blad.

Grågås hekker på holmer og ved ferskvann. Arten er monogam, så paret holder sammen hele livet, såfremt en av de ikke dør. Reiret plasseres skjult under busker eller inntil store steiner, men kan også ligge åpent eller i trær.

I Sør-Norge kan hekkingen starte i midten av mars, mens den i Nord-Norge gjerne ikke starter før i midten av mai. Dette er 2–3 uker tidligere enn for 20–30 år siden (A. Follestad pers. medd.). Reiret lages av plantemateriale og føres gjennom rugeperioden med dun. Grågås legger vanligvis 4–7 egg som hunnen ruger alene i 27–28 dager, mens hannen vokter reiret. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekket og forflytter seg, sammen med foreldrene, til nærmeste vann der de beiter på vannplanter. Enkelte kull kan holde seg på land i hele oppvekstperioden. Ungene blir flygedyktige etter 50–60 dager, men holder seg sammen med foreldrene gjennom den første vinteren.

Utbredelse

Grågås er utbredt fra Island i vest til Kina i øst. De som hekker i Nord- og Sentral-Europa tilhører den vestlige underarten.

De fleste grågjess som hekker i Norge overvintrer i Danmark, Tyskland og Nederland, mens et mindretall overvintrer i Spania. Noen kan også overvintre i Norge. Hovedtyngden av vårtrekket skjer i mars, mens høsttrekket kan starte allerede i siste halvdel av juni. Det er en tendens til at høsttrekket er ekstra intenst i de første dagene etter at jakta starter.

Forvekslingsarter

Grågjess med mørke fjær i bukpartiet kan forveksles med tundragås og dverggås, men de mørke fjærene hos grågjessene er ikke samlet i striper eller mønster som hos de to mulige forvekslingsartene. Sædgås er en annen mulig forvekslingsart, men sædgjessene har en gjennomgående mørkere kroppsfarge, mørkere hals og et nebb som på avstand ser spinklere ut enn grågås. I flukt har sædgås en mørkere framvinge enn grågås.

Kilder

Bakken V, Runde O og Tjørve E (2003). Norsk ringmerkingsatlas. Vol. 1. Stavanger museum, Stavanger. 431s.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Gråhegre (*Ardea cinerea*)

Kjennetegn

Fjærdrakten til gråhegra er, som navnet tilsier, i hovedsak grålig, med lysere hals og hode. En smal, svart nakketopp strekker seg fra øynene og bakover.

Gråhegra er med sine 90–98 cm og 1000–2100 gram en stor og kraftig fugl. Den flyr med halsen inntrukket og krummede vinger. Kjønnene er like.

Det gule nebbet er langt og spisst. Beina er grålige eller grågule. Fjærdrakten er i hovedsak grålig, med lysere hals og hode. En smal, svart nakketopp strekker seg fra øynene og bakover. Ungfuglene ligner de voksne, men med mørkere hode og mindre framtrepende nakketopp.

Lyden hos begge kjønn består av høylytte og hese skrik “kvæææk”, som også kan ha en raspende form.

Biologi

Gråhegra foretrekker gruntvannsområder langs kysten, elver eller ved innsjøer og dammer. Den kan også søke føde på tørrere steder som slåtteenger på jakt etter smågnagere og andre mindre dyr.

Menyen består overveiende av småfisk, gjerne opptil 25 cm, men av og til en del større. Gråhegra er imidlertid en generalist i matvegen og spiser også en del krepsdyr, amfibier, smågnagere, insekter, reptiler og fugleunger.

Hannene samler seg i hekkekolonien og tiltrekker seg hunner som de danner par med. Parforholdet ser ut til å vare kun ut hekkesesongen. Begge kjønn kan begynne å hekke fra de er ett år gamle, men de fleste venter til de er to år.

Gråhegra hekker som regel i kolonier på 2–10 reir (rekorden er 800–1300 reir). Reiret, som bygges av kvister og fores med gress, plasseres gjerne i høye trær. Andre reirplasser, som for eksempel klipper, er ikke uvanlig. Av og til kan reiret plasseres på bakken.

Eggleggingen skjer som regel fra mars og utover. Normalt legges 3–5 egg, og de er lyst grønnblå av utseende. Begge foreldrene ruger eggene i 23–28 dager. Ungene mates av begge foreldrene, og forlater reiret etter 20–30 dager. De er flygedyktige etter 50 dager og uavhengige etter 60–70 dager.

Utbredelse

Gråhegra hekker i store deler av Europa og Asia, samt deler av Afrika. I Norge hekker den langs kysten over hele landet, men sparsomt i Troms og Finnmark. I tillegg forekommer den i innlandet i Trøndelag og på Østlandet.

Mange voksne gråhegrer overvintrer i kyststrøk nordover til Troms. De fleste ungfuglene trekker ut av landet for å overvintre, særlig i Storbritannia.

Forvekslingsarter

Gråhegra kan forveksles med trane, spesielt i flukten. Tranene flyr imidlertid med mer utrettede vinger, samt strak og ikke inntrukket hals. Sittende fugler artsbestemmer man enkelt ved fokusere på hodepartiet.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kushlan JA og Hancock JA (2005). Bird families of the World. The herons. Oxford University Press, Oxford. 433s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Røer JE og Sæbø S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Gråmåke (*Larus argentatus*)

Kjennetegn

Gråmåken har en blygrå overflate og en karakteristisk rød flekk på nebbet når den er i hekkedrakt.

Gråmåken er ca. 63 cm lang og veier ca. 1 kg. Voksne fugler har lysegrå overside med svarte og hvite vingespisser. De har gul iris og rosa bein. Ungfuglene er spraglet gråbrune i sin første drakt og blir gradvis lysere til de er utfarget i sin 4. vinterdrakt. Kjønnene er like, men hannene er ofte litt større enn hunnene.

Biologi

Gråmåken hekker spredt eller i kolonier på bakken i flatt eller sterkt kupert terreng, gjerne i tilknytning til fugle fjell. Alder ved første hekking er vanligvis 4 (3–6) år. Den legger oftest 3 egg (1–4) i mai i Sør-Norge og i juni i Nord-Norge. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 27 dager. Ungene er flygedyktige etter 30–40 dager.

Gråmåken er altetende. Ved kysten lever den av fisk og andre marine organismer. Den tar dessuten egg og fugleunger, meitemark, insekter, åtsler og søppel.

Gråmåken har en fullstendig myting (fjærskifte) i mai–desember, og myter til sommerdrakt i januar–april.

Utbredelse

Gråmåken hekker i Vest-Europa. Den hekker langs hele norskekysten og noen steder også ved ferskvann i innlandet. De fleste norske gråmåker trekker sørover til kystene av Vest-Europa, de nordnorske lengre sør enn de sørnorske. I vinterhalvåret kommer det også inn russiske fugler som overvintrer langs hele norskekysten, sammen med en del norske fugler.

Gråstrupedykker (*Podiceps grisegena*)

Kjennetegn

Gråstrupedykker er en forholdsvis stor dykker med en relativt lang og smal kropp. Kjønnene er like. Hodet virker langt, og den har et langt nebb som gir hodet en langstrakt profil. Sommerstid har den kastanjebrun hals og svart kalott og nakke med en todelt fjærtopp på issen. Det grå hake- og kinnpartiet lyser på lang avstand. Oversiden er brunsvart og undersiden hvit. I flukt ses et tydelig hvitt vingefelt. Om vinteren forsvinner den

brune halsfargen og erstattes med en gråbrun hals som er lysere mot buken og under haken. Om vinteren er hodet gråere enn om sommeren.

Biologi

Gråstrupedykkeren hekker oftest ved små, delvis gjengrodde og næringsrike vann. Paret er sammen om å bygge reiret som består av vannplanter som rykkes løs fra bunnen av vannet. Eggene legges i mai og juni og paret bytter på å ruge de 3–5 eggene gjennom rugetiden som varer 22–25 dager. Ungene forlater reiret når de er klekket. De passes på og mates av begge foreldrene inntil de er flyvedyktige 56–70 døgn gamle.

Dietten består hovedsakelig av fisk, blant annet tangstikling, tangsnelle, bergnebb og småsild, men den spiser også en del reker, insekter, krepsdyr, bløtdyr og plantedeler.

Utbredelse

Gråstrupedykkeren har en tilnærmet sirkumpolar utbredelse. Hovedutbredelsen er i Finland og store deler av Øst-Europa, Asia og Nord-Amerika. I vinterhalvåret er arten vanlig forekommende langs store deler av norskekysten.

Forvekslingsarter

I hekketiden kan den ikke forveksles med andre arter i Norge. Vinterdrakten er også relativt karakteristisk. Den skilles fra toppdykker på mørkere kinn og hals, og fra hornedykker på gråere hals og hode.

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Gravand (Tadorna tadorna)

Kjennetegn

Gravandhann på næringssøk.

Gravanda er med sine 58–67 cm og 800–1450 gram på størrelse med ei lita gås. Flere steder kalles den for fagergås på grunn av den flotte fjærdrakten. Nebbet er rødlig, og beina er rosarøde. Hode, svingfjær og buk er farget grønnsvart. Gravanda har et iøynefallende kastanjebrunt brystbånd. Resten av fjærdrakten er hvit. Kjønnene er generelt like, men hunnen er litt mindre enn hannen og mangler dennes røde nebbknøl.

Ungfuglen mangler de voksne brystbånd og svarte buk. Den har hvitaktige kinn og strupe, rosarødt nebb og gråaktige bein.

Gravanda er flittig lydytrende. Hannens «sang» består av en rask serie med lyse «tschow–tschow–tschow». Hunnens lyder er grovere og mer nasale gåselignende lyder som «grah», som kan gjentas i serier, og raskt repeterte «agh–agh–agh».

Biologi

Arten foretrekker områder med mudderflater og elvedeltaer i kystnære strøk. Føden består for det meste av marine invertebrater som snegler, muslinger og krepsdyr. Spesielt små fjæresnegler i slekta *Hydrobia* ser ut til å være en favoritt.

Gravanda er monogam, og paret holder gjerne sammen år etter år selv om de kan overvintre på ulike steder. Begge kjønn forsvarer hekketerritoriet mot artsfrender. Hunnen blir forplantningsdyktig etter to år, mens hannen gjerne begynner å hekke når den er 4–5 år.

Arten plasserer reiret i hulrom under steiner, i jordhuler eller hull i trær. Reirene kan også anlegges under uthus eller naust. Som navnet antyder kan den selv grave ut reiret.

Gravanda ankommer gjerne hekkeområdene allerede i løpet av mars. Eggleggingen skjer gjerne i løpet av mai. Normalt legges 8–12 egg (3–16), og de er kremfargede av utseende. Av og til kan flere hunner legge egg i samme reir, og i sjeldne tilfeller er det funnet opp til 52 egg i ett reir. Hunnen ruger eggene i 29–31 dager. Ungene forlater reiret rett etter at de er klekket, og er i stand til å finne mat selv. De passes av begge kjønn, og kan varmes av hunnen når de er små. Ungene er flygedyktige etter 45–50 dager.

Utbredelse

Arten hekker i kyststrøk i Nordvest-Europa og enkelte steder ved Middelhavet, østover gjennom sentrale deler av Asia til nordøstlige deler av Kina. I Norge hekker gravanda langs kysten over hele landet.

Noen gravender kan overvintre i Norge, men de fleste trekker til Vadehavet utenfor Tyskland og sørover til Frankrike. Unge individer trekker sørover i august–september, en måned eller to etter at de voksne har dratt. De fleste individer som tilbringer vinteren i Norge holder til i kystområder fra Oslofjorden vestover til Jæren.

Forvekslingsarter

Gravanda er en art som er lett å gjenkjenne, og det er lite trolig at den kan forveksles med andre arter.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 1: General chapters, and species accounts (AnhimatoSalvadorina). Oxford University Press, Oxford. 446s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Rør JE og Sæbø S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Grønlandsmåke (*Larus glaucoides*)

Kjennetegn

Grønlandsmåken er litt mindre enn gråmåke. Voksenfuglene har en gjennomgående hvit framtøning med en lys grå overflate og lyse vingspisser. De har relativt korte bein, noe som gir dem en kompakt profil. Arten

har en relativt rund hodeprofil og et spinkelt nebb, noe som kan minne om fiskemåke. Voksne grønlandsmåker har et gråbrunt spraglet hode. Ungfuglene oppnår voksendrakt etter fire år. Vingespissene er lyse gjennom hele ungfuglperioden, noe som skiller den fra andre unge måker, unntatt polarmåke. I den første vinteren har de en brunspraglet fjærdrakte mens fjærdrakten i andre vinter er hvit med brunspettet overflate. Tredje vinter har de tilnærmet samme fjærdrakt som de voksne fuglene, men har mørkere tegninger i hodet. En voksen fugl veier 600–900 gram.

Biologi

Grønlandsmåken hekker i arktiske områder, gjerne i kolonier med andre sjøfuglarter. Den spiser fisk og fiskeavfall, men kan også spise egg og unger fra andre sjøfuglarter, så vel som korn og bær.

Hekkesesongen er fra midten av mai til juli. Reiret plasseres på bakken eller i klippevegger langs kysten og fores med gress, tang og mose. Grønlandsmåken legger vanligvis 2–3 egg. Rugetid og ungenes alder når de er flygedyktige, er ukjent.

Utbredelse

Grønlandsmåken hekker på Vestgrønland og i det nordøstlige Canada. Utenfor hekkesesongen finnes den i det nordlige Atlanterhavet. Den observeres regelmessig langs norskekysten i vinterhalvåret.

Forvekslingsarter

Grønlandsmåken er litt mindre enn gråmåke og skilles fra denne på en lysere overflate og lyse vingespisser. Den er mindre enn polarmåke, som også er en lys måke. Sammenlignet med polarmåken har den kortere bein som gir den en mer kompakt profil, og en rundere hodeprofil og et spinklere nebb.

Kilder

Del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J. (Red.) (1996). Handbook of the birds of the World. Vol. 3. Hoatzin to auks. Lynx Edicions, Barcelona. 821 s.

Gulnebbblom (*Gavia adamsii*)

Kjennetegn

Gulnebbblommen er, med en vekt på 4–6 kg, noe større enn ei grågås. Kjønnene er like. I sommerdrakt har den helsvart hode og hals, svart og hvitdroplet rygg og hvitt bryst og buk. Om vinteren har den mørkebrun rygg, hals, nakke og kalott og er ellers hvit fra strupen til buken og på kroppssidene. Når man ser den fra siden, ser man at tegningene på halssidene har en glidende overgang fra den mørkebrune halsen og nakken til den lysere framsiden. I nedre deler av halsen har den en mørk halvkrage. Gulnebbblommen har, som navnet antyder, et gult nebb som holdes litt oppoverbøyd. Kjønnene er like, mens ungfuglene er brunere enn voksenfuglene i vinterdrakt, og har gråbrune bremmer på ryggfjærene.

Biologi

Gulnebbblommen hekker ved ferskvann eller elver på den arktiske tundraen, men kan forekomme i kystområder eller elvemunninger. Reiret er ei lita grop med noe plantemateriale på tørt land. Det bygges nær vannkanten på steder med god oversikt over omgivelsene. Hunnen legger 2 egg som ruges av begge foreldrene, antageligvis i 24–25 dager. Ungene forlater reiret rett etter at de er klekket og passes av begge foreldrene til de blir

flygedyktige, sannsynligvis etter ca. 70–77 dager. Lite er kjent om artens hekkebiologi men det antas at de fores av foreldrene fram til de når flygedyktig alder.

Utenom hekkesesongen oppholder den seg i stor grad innaskjærs, gjerne på områder med mudderbunn, men også over hardbunnsområder.

Dietten er lite kjent, men består hovedsakelig av fisk, som små ulker og torskefisker, men den kan også spise krepsdyr, muslinger og manglebørstemark. Lommene er meget gode dykkere, og byttet fanges under vann.

Mytingen (fjærfellingen) hos gulnebbblom er kompleks og lite forstått. Myting fra vinterdrakt til sommerdrakt omfatter bare kroppsfjær og skjer over lang tid, fra januar til mars eller april.

Utbredelse

Gulnebbblom i sommerdrakt.

Gulnebbblommen hekker i de arktiske strøkene av Russland, Canada og Alaska.

Gulnebbblommen overvintrer langs kysten av Norge og Vest-Canada. Arten regnes som sjelden sør for Møre og Romsdal. De fleste individene, som om vinteren vanligvis opptrer alene, finnes langs ytre deler av Trøndelagskysten, Nordland og Troms.

Forvekslingsarter

Gulnebbblommen kan forveksles med islom. Den skiller seg fra denne i sommerdrakt på at ryggen er tettere hvitdroplet enn hos islom. Gulnebbblommen har også et gult, oppoverbøyd nebb, mens islommen har et mørkere nebb. I vinterdrakten er den gradvise overgangen fra den mørkebrune halsen og nakken til den lysere framsiden typisk for gulnebbblom. Islommen har en mørkere hals og nakke, og en skarpere adskilt overgang mellom den mørke halsen og nakken og den lyse framsiden. Gulnebbblom skilles fra de mindre lommene (smålom og storlom) i vinterdrakt på størrelse og mer utydelige tegninger i halsen.

Kilder

Anker-Nilssen T, Barrett RT, Lorentsen SH, Strøm H, Bustnes JO, Christensen-Dalsgaard S, Descamps S, Erikstad KE, Fauchald P, Hanssen SA, Lorentzen E, Moe B, Reiertsen TK og Systad GH (2015). SEAPOP. De ti første årene. Nøkkeldokument 2005-2014. – SEAPOP, Norsk institutt for naturforskning, Norsk Polarinstitut & Tromsø Museum – Universitetsmuseet. Trondheim, Tromsø. 58 s.

BirdLife International (2015). Species factsheet: *Gavia adamsii*. Downloaded from <http://www.birdlife.org> 20\05\2015.

Byrkjedal I, Breistøl A, Mjøs AT og Strann KB (2000). Winter habitat of White-billed and Great northern divers (*Gavia adamsii* and *G. immer*) on the coast of Norway. *Ornis Norvegica* 23: 50-55.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Jonsson L og Tysse T (1992). Lommar : art- och åldersbestämning samt ruggning hos smålom *Gavia stellata*, storlom *Gavia arctica*, islom *Gavia immer* och vitnäbbad islom *Gavia adamsii*. Vår fågelvärld, supplement 15.

Havelle (*Clangula hyemalis*)

Kjennetegn

Havella er en ganske liten dykkand. Den har et avrundet hode og et relativt kort nebb. Arten har en typisk hekkedrakt og en like typisk vinterdrakt. I hekkedrakten har begge kjønnene en brun rygg og hvit underside. Hannen har et mørkt brystparti, hals og bakhode med et sjokoladebrunt parti i fremre del av kinnet. Hannen har en lang og tynn stjert som ofte stikker opp av vannet. Hunnen har et brunspraglet brystparti som går over i et lysere halsparti og et brunt hode med en mørkebrun kinnflekk som går litt ned på halsen. I vinterdrakten har hunnene mye av de samme karaktertrekkene som om sommeren, men hode og brystparti er mye lysere. Hannenes vinterdrakt er totalt forskjellig fra sommerdrakten. Om vinteren er hannenes fjædrakt overveiende grå, hvit og brun. Ryggsiden er brun med gråe partier, mens bryst og hals er hvite. Den har fremdeles det sjokoladebrune partiet i kinnet, men det går over i et mørkebrunt til svart parti bakover mot nakken. Hannens lange stjert er karakteristisk også når den er i vinterdrakten. På grunn av at fjædraktene varierer så mye mellom årstidene, kan en ofte treffe fugler av begge kjønn som har en drakt i mellomstadiet mellom sommer- og vinterdrakt. Ungfuglene har en fjædrakt som ligner hunnens. En voksen havelle veier 600–900 gram.

Biologi

Havelle hann i hekkedrakt.

Havelle oppholder seg i marine områder gjennom vinteren, men trekker om våren opp i fjellområdene der den hekker ved ferskvann

Reiret, som ofte legges inntil eller under en busk ikke langt fra vannkanten, lages av gress og planterester og fores med dun. Hunnen legger 6–9 egg som ruges av henne i 24–29 dager. Så snart eggene er lagt forlater hannen henne. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekket og forflytter seg sammen hunnen til nærmeste vann der de passes av henne til de er flygedyktige etter 35–40 dager. I denne perioden finner de stort sett maten selv.

Havella spiser hovedsakelig virvelløse dyr som muslinger, krepsdyr og ulike insektlarver. De kan også ta fisk.

Utbredelse

Havella er en sirkumpolar art som hekker i alpine og polare områder. I Norge hekker den fra Hardangervidda nordover til Finnmark, samt på Svalbard.

Forvekslingsarter

Selv om arten har en varierende fjædrakt, er den såpass karakteristisk at den er vanskelig å forveksle med andre arter. Dette gjelder spesielt hannene. Hunnen kan være snarlik toppand hunn, men har lys buk og lysere partier på hals og kinn som skiller den fra toppandhunen.

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Kilpi M, Lorentsen SH, Petersen IK og Einarsson A (2015). Trends and drivers of change in diving ducks. Tema Nord 2015: 516. 56pp.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Havhest (*Fulmarus glacialis*)

Kjennetegn

En flygende havhest minner, ved første øyekast, om en kompakt måke på størrelse med gråmåke. Ved nærmere ettersyn ser man at vingene er gjennomgående gråere, uten mørke vingespisser, og litt mer avrundet enn hos måker. Havhesten skiller seg også fra måkene ved en glidende flukt som avbrytes av raske vingeslag med stive vinger. Den har en kortere hals enn måker, og på nært hold ser man at nebbet er høyere. Dette er fordi den har to rørformede nesebor på toppen av nebbet, noe som er typisk for stormfugler. Hos havhesten er kjønnene like av utseende, men hannen er litt større enn hunnen. Den finnes i to fargevarianter, en med lys overside som er den mest tallrike i sørlige havområder, og en med mørk overside som er mest vanlig i nordlige havområder, inkludert Svalbard. Ungfuglene er lik voksenfuglene. En voksen havhest veier ca. 700 gram.

Biologi

Havhesten er en typisk kolonihækker som i Norge først og fremst har etablert seg i eller nær fuglefjell og sjøfuglkolonier. Reiret plasseres rett på bakken, med stein, jord eller torv som underlag. Helst vil den hekke på klippeavsatser, der den enkelt kan komme seg på vingene og kaste seg ut fra reiret, men den hekker også i gresskledd skråninger. Den blir kjønnsmoden fra 8 (6–12) års alder, men den oppsøker gjerne koloniene flere år før den hekker for første gang. Havhesten legger ett egg som ruges i 50 dager. Ungen mates av begge foreldrene og blir flygedyktig etter ca. 45 dager. Den opptrer da selvstendig og finner maten selv.

Havhesten er en typisk marin art som er uavhengig av land bortsett fra i hekkeperioden. Den plukker næringen i overflaten, som for eksempel fisk, krepsdyr, bløtdyr m.m. Den kan også spise døde dyr og fugler og utkast fra fiskebåter (slo og bifangst).

Utbredelse

Havhesten er en sirkumpolar art som hekker langs kystene av det nordlige Atlanterhavet og Stillehavet. I Atlanterhavet er den utbredt fra Svalbard i nord til Frankrike i sør. Langs kysten av Norge finnes den i spredte kolonier fra Agder i sør til Lofoten i nord. De største koloniene er på Jan Mayen, Bjørnøya og Spitsbergen.

Forvekslingsarter

Havhest kan forveksles med gråmåke, men skiller seg fra denne på en jevn grå vingeoverside uten svarte felt på vingespissene. I flukt har havhesten stive vinger, og ser man den på nært hold, ser man de rørformede neseborene på toppen av nebbet.

Kilder

Anker-Nilssen T, Barrett RT, Lorentsen SH, Strøm H, Bustnes JO, Christensen-Dalsgaard S, Descamps S, Erikstad KE, Fauchald P, Hanssen SA, Lorentzen E, Moe B, Reiertsen TK og Systad GH (2015). SEAPOP. De ti første årene. Nøkkeldokument 2005-2014. – SEAPOP, Norsk institutt for naturforskning, Norsk Polarinstitut & Tromsø Museum – Universitetsmuseet. Trondheim, Tromsø. 58 s.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Fylkesmannen i Rogaland (2008). Hekkende sjøfugl i Rogaland 2008. Fylkesmannen i Rogaland, Miljøvern-avdelingen. 13s

Haftorn S (1971). Norges fugler. Universitetsforlaget, Oslo, Bergen, Tromsø. 862s.

Mitchell PI, Newton SF, Ratcliffe N og Dunn TE (2004). Seabird populations of Britain and Ireland. Results of the Seabird 2000 census (1998-2002). T & AD Poyser, London. 511s.

Havsule (*Morus bassanus*)

Kjennetegn

Havsulen er en stor og hvit sjøfugl som vanligvis påtreffes ute på det åpne havet. Den er på størrelse med en gås. I flukt kjennes de på de lange spisse vingene med sorte vingespisser, og en lansettformet kropp. Den kraftige halsen med det spisse og dolkeformede nebbet holdes utstrakt i flukt. Sammen med den tynne spisse halen gir dette en korsliknende fluktsilhuett. Halsen og hodet har et brungult anstrøk. Ungfuglene har en mørk brun fjærdrakt som gradvis blir lysere når de blir eldre. Ferdig voksendrakt får de først når de er ca. 5 år. En voksen havsule veier 2,5–3,5 kg

Biologi

Havsulene hekker på klipper, brede berghyller i fjellet, i gresskledde skråninger eller på nakne eksponerte holmer; alltid nær storhavet. De etablerer seg ofte i kolonier med andre sjøfuglarter, særlig storskarv. Reirene plasseres ofte svært tett, oftest med mindre enn én meters innbyrdes avstand. Avstanden mellom reirene er ofte slik at naboene akkurat ikke når hverandre med nebbet når de har disputer. Reirene kan være av betydelig størrelse og bygges av tang og tare, gress og annet plantemateriale som kittes sammen av jord og kalkholdige ekskrementer. Det ene egget legges i april-mai og ruges i 44 dager. Havsula mangler rugeflekk, så egget ruges under svømmehuden. Ungen blir matet i reiret av begge foreldrene i tre måneder før den drar til havs og finner maten selv. Ungen veier da 3–4 kg og er for tung til å være flygedyktig. Den starter da trekket ved å svømme sørover og tærer en stund på fettreservene til den kan begynne å fiske etter sin egen mat. Unge havsuler oppsøker gjerne koloniene i flere år før de begynner å hekke.

Havsulene lever utelukkende av fisk opp til 30 cm lengde som de fanger ved å stupdykke fra stor høyde. Oftest tas fisken i overflaten, men havsulene kan også forfølge og ta fisk under vann. Sild, makrell og sei er viktig næring for havsulene, men i nord er også sil (tobis) *Ammodytes* spp. og lodde viktige næringsarter. Fisken svelges hel og gulpes opp igjen når foreldrene kommer tilbake for å mate ungen i reiret.

Utbredelse

Havsula er en nordatlantisk art som hekker langs østkysten av Canada, på Island og langs vestkysten av Europa fra Frankrike i sør til Bjørnøya i nord.

Forvekslingsarter

Havsula kan minne om en stor svartbak, men skiller seg fra denne på størrelsen, lange, spisse vinger, gult hode og hals og et langt dolkeformet nebb. Den har også ofte en mer seilende flukt.

Kilder

Anker-Nilssen T, Barrett RT, Lorentsen SH, Strøm H, Bustnes JO, Christensen-Dalsgaard S, Descamps S, Erikstad KE, Fauchald P, Hanssen SA, Lorentzen E, Moe B, Reiertsen TK og Systad GH (2015). SEAPOP. De ti første årene. Nøkkelokument 2005-2014. – SEAPOP, Norsk institutt for naturforskning, Norsk Polarinstitut & Tromsø Museum – Universitetsmuseet. Trondheim, Tromsø. 58 s.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Mitchell PI, Newton SF, Ratcliffe N og Dunn TE (2004). Seabird populations of Britain and Ireland. Results of the Seabird 2000 census (1998-2002). T & AD Poyser, London. 511s.

Havsvale (*Hydrobates pelagicus*)

Kjennetegn

Havsvalen er den minste europeiske havfuglen, kun ca. 15 cm lang. Den er en svartaktig fugl med jevnt farget vingeoverflate og lysende hvit overgump, både sommer og vinter. Den kan således minne om en taksvale. Stjerten er tvert avskåret. Den har en flagrende flukt, ofte tett over bølgene. Det er ingen forskjeller mellom hann og hunn, og ungfuglene ligner de voksne, men har en smal hvit stripe på innerste del av vingen. En voksen havsvale veier 25–30 gram.

Biologi

Havsvalene hekker i kolonier, som regel på gresskledde øyer ytterst på kysten. Den kan også hekke på fastlandet.

Havsvalene lager ikke reir, men kan av og til plassere noen gresstuster under egget. Den hekker i hulrom, under steiner, i ur eller i en forlatt lundehule. Arten starter ikke hekkesesongen før på ettersommeren, når kveldene begynner å bli mørke. Eggleggingen starter derfor i august\september. Hunnen legger kun ett egg som ruges av begge foreldrene i ca. 40 døgn. Ungen fores av begge foreldrene til den er 60–70 dager gammel. På grunn av den sene oppstarten av hekkesesongen, forlater ungene gjerne ikke reiret før i november\desember. Ungene finner maten på egen hånd etter at de har forlatt reiret.

Havsvalen lever av småfisk og plankton, som den plukker fra havoverflaten.

Utbredelse

Arten er utbredt i det østlige Atlanterhavet, fra Middelhavet til Nord-Norge. I Norge hekker den fra Runde i sør til Gjesvær i nord.

Forvekslingsarter

Havsvale kan forveksles med den noe større stormsvalen som i flukt virker mye større. Stormsvalen har i tillegg et lysebrunt bånd på tvers over indre deler av vingen, samt en kløftet stjerne.

Kilder

Anker-Nilssen T, Barrett RT, Lorentsen SH, Strøm H, Bustnes JO, Christensen-Dalsgaard S, Descamps S, Erikstad KE, Fauchald P, Hanssen SA, Lorentzen E, Moe B, Reiertsen TK og Systad GH (2015). SEAPOP. De ti første årene. Nøkkeldokument 2005-2014. – SEAPOP, Norsk institutt for naturforskning, Norsk Polarinstitut & Tromsø Museum – Universitetsmuseet. Trondheim, Tromsø. 58 s.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Mitchell PI, Newton SF, Ratcliffe N og Dunn TE (2004). Seabird populations of Britain and Ireland. Results of the Seabird 2000 census (1998-2002). T & AD Poyser, London. 511s.

Hegrefamilien (*Ardea cinerea*)

Hettemåke (*Chroicocephalus ridibundus*)

Kjennetegn

Hettemåken er ca. 40 cm lang og veier ca. 300 gram. Voksne fugler har lysegrå overside med svarte vingespisser og mørkebrun hette. De har røde bein og rødt nebb. I vinterdrakt mangler de den brune hetta, men har en liten mørk flekk ved øret, samt en mørk nebbspiss. Ungfuglene i 1. vinter- og sommerdrakt ligner de voksne, men har brune tegninger på vingene og et mørkt bånd ytterst på stjerten. Kjønnene er like, men hannene er ofte litt større enn hunnene.

Biologi

Hettemåken hekker spredt eller i kolonier på bakken, oftest i vannkanten. Den hekker både ved ferskvann, brakkevann og saltvann. Alder ved første gangs hekking er 2 (1–3) år. Den legger oftest 3 egg (1–4) i mai. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 23 dager. Ungene er flygedyktige etter ca. 30 dager.

Hettemåken lever om sommeren mest av insekter og meitemark, men tar også en del avfall. Om vinteren tar den trolig marine børsteormer og krepsdyr som den finner i fjæresonen.

Hettemåken har en fullstendig myting (fjærskifte) i juni–november, og myter til sommerdrakt i januar–april.

Utbredelse

Hettemåken hekker i Europa og østover til Stillehavet. Den hekker spredt i hele Norge, men er vanligst på Jæren, rundt Oslofjorden og nordover på Østlandet, samt i Trøndelag. Arten er mer sparsomt utbredt i Nord-Norge. De fleste hettemåker trekker sørover til kystene av Vest-Europa og De britiske øyer, samt til elvesystemene i Europa. Arten kan også overvintre i Sør-Norge (spredte funn i Nord-Norge).

Horndykker (*Podiceps auritus*)

Kjennetegn

Horndykkeren er med sine 31–38 cm og 300–470 gram en relativt liten vannfugl. Den virker liten og kompakt på vannet. Nebbet er kort og gråsvart med lys spiss. Øynene er rødlige. I flukt stikker beina ut bak stjerten, og man kan se tydelige, hvite vingepaneller på oversiden. Kjønnene er like.

Voksne i sommerdrakt har rustbrune kroppssider, bryst og strupe, svart rygg og hodekrage. Fra nebbrota, gjennom øynene og bak på nakken har horndykkeren gule “horn”.

Voksne i vinterdrakt og ungfugler mangler hodetopper og krage, og det rustbrune i drakten er byttet ut med hvitt. Hodet virker svært lyst med stor kontrast mellom hvite kinn og svart kalott. Ungfuglen er svært lik voksne i vinterdrakt, men har en horisontal grålig stripe i det hvite kinnet.

Begge kjønn produserer en rekke lyder, blant annet noen korte, skurrende og plystrende strofer, samt serier av trillende, raskt repeterte og jamrende plystringer.

Biologi

Horndykkeren hekker i tjern eller myrområder med åpent vannspeil, eller skjermede partier av større innsjøer og elver. Det er viktig at det finnes grunnere områder med rik undervannsvegetasjon med mange insekter og småfisk.

Menyen består særlig av vanninsekter og småfisk, men med innslag av krepsdyr og bløtdyr.

Pardannelsen skjer gjerne fra midtvinteren og framover på vårparten og paret holder sammen til ungene er uavhengige. Som hos andre dykkere knyttes partnerne sammen gjennom en intrikat og fascinerende kurtise med ulike positurer og kroppsbevegelser. Begge kjønn begynner å hekke fra de er to år gamle.

Reiret bygges på vannet som en plattform av akvatiske planter, helst i skjul inne blant vannplanter (starr og elvesnelle).

Horndykkeren er tilbake på hekkeplassene i løpet av april, og eggleggingen skjer som regel fra mai og utover. Normalt legges 3–5 (1–7) egg, og de er kritthvite av utseende. Begge foreldrene ruger eggene i 22–25 dager. Ungene forlater reiret så snart de klekkes og mates av begge foreldrene til de er uavhengige etter omtrent 40–45 dager. Ungene er flygedyktige etter 55–60 dager.

Utbredelse

Horndykkeren hekker fra Nordvest-Europa og østover i et smalt belte gjennom Sibir, samt i det nordlige Nord-Amerika. Den er vanligst fra Trøndelag og nordover, men hekker spredt også på Østlandet. Horndykkeren er stort sett fraværende på Vestlandet.

De fleste individene overvintrer langs norskekysten, spesielt på Nordvestlandet, i Trøndelag, og på strekningen Agder–Rogaland. Noen horndykkere overvintrer i Storbritannia, Irland og på Færøyene.

Forvekslingsarter

Horndykkeren i sommerdrakt kan kun forveksles med den sjeldne svarthalsdykkeren. Sistnevnte har imidlertid svart og ikke rustbrunt bryst og strupe, nebb uten lys spiss, samt mindre parti med gule fjær i hodet som henger ned bak øyet i stedet for å stikke opp som horn.

I vinterdrakt kan horndykkeren forveksles med dvergdykker, svarthalsdykker og gråstrupedykker. Dvergdykkeren er betydelig mindre, har lysere nebb samt lysebrune og ikke hvite kroppssider, bryst, strupe og hode. Horndykkeren ligner mye på svarthalsdykkeren, men sistnevnte har en større svart hette på hodet som strekker seg lenger ned i kinnet. Dette gjør at kontrasten mellom hvitt og svart på hodet ikke blir så markant som hos horndykkeren. I tillegg mangler svarthalsdykkeren lys nebbspiss, har brattere panne og mer kantete hode. Gråstrupedykkeren er noe større enn horndykkeren, har grålige kinn, gul nebbrot og svart nebb, lengre nebb, samt svarte øyne.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

Hvitkinngås (*Branta leucopsis*)

Kjennetegn

Hvitkinngåsa er en middels stor svart- og hvitfarget gås med en relativt kort hals. Halsen og brystet er svart, og går over i et hvitt hode med svart nakke og isse. Oversiden av kroppen er tverrstripet i svart, grått og hvitt, mens undersiden er gråhvitt med grå og hvite tverrstriper, spesielt på bakkroppen. Kjønnene er like. Ungfuglene ligner de voksne, men mangler de grå og hvite tverrstripene på undersiden av bakkroppen. Den

svarte streken som hos voksenfuglene går fra nebbrota til øyet, fortsetter til issen på ungfuglene. En voksen hvitkinngås veier 1,5–2,5 kg.

Biologi

På Svalbard hekker hvitkinngåsa ved kysten, men kan også finnes et godt stykke inne i landet. Den hekker både på flate holmer og i bratte fjellvegger. I Norge hekker den hovedsakelig på holmer i den indre skjærgården eller i ferskvann. Hvitkinngåsa spiser hovedsakelig vegetabilsk føde, men kan ty til animalsk føde når mattilgangen er dårlig.

Hvitkinngåsa er monogam, så paret holder sammen hele livet. På Svalbard ankommer fuglene hekkeplassene i siste halvdel av mai og setter straks i gang med hekkingen. Reiret er ofte kun en grop som fores med dun. De samme reirplassene gjenbrukes ofte år etter år og vil etter hvert kunne bestå av små hauger av gress eller annen vegetasjon, av og til også gåsemøkk. Hvitkinngåsa legger vanligvis 3–6 egg som hunnen ruger alene i 24–25 dager, mens hannen vokter reiret. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekket og forflytter seg, sammen med foreldrene, til nærmeste fuktige område der de beiter på vannplanter. De passes av foreldrene til de er flygedyktige etter 40–45 dager og holder seg også sammen med foreldrene gjennom den første vinteren,

Utbredelse

Hvitkinngåsa var opprinnelig kun utbredt i arktiske områder, fra Øst-Grønland til Novaja Semlja i Russland. Den har i senere år også etablert seg i Sør-Norge og Baltiske områder.

Hvitkinngjessene som hekker på Svalbard overvintrer i Nord-Skottland. De følger de ytre delene av norskekysten på vei til og fra hekkeplassene.

Forvekslingsarter

Hvitkinngåsa kan forveksles med kanadagås, men skiller seg fra denne på helt hvite kinn og en tverrstripet svart, grå, og hvit overside. Kanadagåsa er dessuten mye større enn hvitkinngåsa. Ringgås er også en svart- og hvitfarget gås som skilles fra hvitkinngås på et helt mørkt hode med et gråhvitt bånd øverst på halssidene. Den er også mørkere i fjærdrakten enn hvitkinngås.

Kilder

Bengtson R, Bergan M og Andersen GS (1994). Hvitkinngås *Branta leucopsis*. I Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (Red.) Norsk Fugleatlas. s. 68-69. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Owen M og Norderhaug M (1977). Population dynamics of Barnacle Geese *Branta leucopsis* breeding in Svalbard, 1948-1976. *Ornis Scandinavica* 8: 161-174.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Islom (*Gavia immer*)

Kjennetegn

Et av karaktertrekkene til islom er det kraftige og meiselformede nebbet. Dette individet er i sommerdrakt.

Islommen er en stor og kraftig lom, på størrelse med gulnebb. I sommerdrakten er hode og øvre deler av hals svart med et hvitt felt med langsgående svarte striper i nedre del av halsen. Dette feltet går over i

et mørkt felt med et svakt grønnskjær. Oversiden av kroppen er mønstret i grått og svart. Undersiden er hvit gjennom hele året. Den har et kraftig, mørkt, dolkeformet nebb. I vinterdrakt har islommen en gråbrun overside og hvit underside. Den har en mørk hals og nakke med et skarpt skille mot den lyse framsiden av halsen. Nederst på halsen har den en mørk halskrage mot framsiden av halsen. På oversiden av denne er det et lyst stykke som peker bakover mot nakken. Nebbet er blekt gult, med en mørkere overside. En voksen islom veier 3,5–4 kg.

Biologi

Islommen kan hekke i kystområder eller i estuarier, men hekker vanligst i vann eller elver på den arktiske tundraen. Reiret er ei lita grop med noe plantemateriale på tørt land, nær vannkanten. Den foretrekker hekkeplasser med god oversikt over omgivelsene. Hunnen legger 2 egg som ruges av begge foreldrene i 24–25 dager. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekt og passes på av foreldrene til de er flygedyktige ca. 70–77 dager gamle. Lite er kjent om artens hekkebiologi, men det antas at de fores av foreldrene fram til de når flygedyktig alder.

Utenom hekkesesongen oppholder den seg i stor grad i relativt grunne kystområder, ofte i de ytre områdene, men opptrer også innover i fjordene noen steder.

Islommen er en spesialisert fiskespiser. Den er en god dykker og kan forfølge og fange sitt bytte på dyp ned til 70 m. Dietten kan for øvrig også bestå av krepsdyr og muslinger, frosker, andre amfibier så vel som diverse plantemateriale.

Mytinga (fjærfelling) skjer midtvinters, og den er ikke flygedyktig i en periode på noen uker etter at alle vingefjærene er mytt samtidig.

Utbredelse

Islommen hekker i Nord-Amerika, der den er den vanligste av lommene, samt på Island, Grønland, Bjørnøya og Skottland.

Forvekslingsarter

Islom kan forveksles med gulnebbblom. Den skiller seg fra denne i sommerdrakt på at mønstret i grått og svart på ryggen er «løsere» enn hos gulnebbblom. Islommen skiller seg fra gulnebbblom i vinterdrakt på en mørkere hals og nakke, og en skarpere adskilt overgang mellom den mørke halsen og nakken og den lyse framsiden. Nebbet hos islom virker kraftigere enn nebbet hos gulnebbblom. Islom skilles fra de mindre lommene (smålom og storlom) i vinterdrakt på størrelse og mer utydelige tegninger i halsen.

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Lorentsen, SH. (2006). Islom *Gavia immer*. I T Svorkmo-Lundberg, V Bakken, M Helberg, K Mork, JE Røer og S Sæbø (Red.), Norsk vinterfuglatlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid (s. 124-125). Norsk ornitologisk forening, Trondheim.

Ismåke (*Pagophila eburnea*)

Kjennetegn

Ismåken er ca. 42 cm lang og veier ca. 500 gram. Dette er en liten måke med helt hvit fjærdrakt, og med svarte bein og gråblått nebb med lys spiss. Ungfuglene er hvite med brunsvarte prikker og grått ansikt. Kjønnene er like.

Biologi

Ismåken hekker oftest i bratte bergvegger. Alder ved første hekking er ukjent. Den legger oftest 2 egg i juni. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 25 dager.

Ismåken lever av små invertebrater (krepser og børsteormer) og fisk. Den tar også rester etter isbjørnens seljakt, samt ekskrementer av isbjørn og sel.

Ismåken har en fullstendig myting (fjærskifte) i februar–oktober. Den myter vingefjærene i mars–oktober.

Utbredelse

Ismåken er utbredt fra arktisk Kanada til Severnaya Zemlja, med hovedutbredelse på Spitsbergen og Franz Josefs Land. Arten overvintrer ved iskanten, hvor den ofte følger isbjørn på leiting etter mat.

Kanadagås (*Branta canadensis*)

Kjennetegn

Kanadagåsa består av 7 underarter som varierer noe i størrelse. Kroppslengden er 90–115 cm og vekten 2400–7000 gram. Individer tilhørende de største underartene (*canadensis*, *maxima* og *moffitti*) utgjør de største gjess i verden. Det antas at det i første rekke er underarten *canadensis* som hekker i Norge, men innblanding av andre underarter kan ikke utelukkes. Individer som tilhører hekkebestanden regnes å ha opphav fra utsatte individer. Individer fra de mindre underartene (*interior* og *ellerparvipes*) er påtruffet i Norge i overkant av 20 ganger, og disse anses å ha kommet hit på egen hånd fra sine naturlige utbredelsesområder (de hekker blant annet på Grønland). Individer fra de ulike underartene er svært like i fjærdrakt, og riktig plassering til underart er en utfordring også for erfarne ornitologer. I det videre presenteres derfor viktige kjennetegn for arten som helhet.

Kanadagåsa skiller seg ut fra de andre gåseartene på den lange, svarte halsen og det svarte hodet. Brystet er oftest lyst, men kan også være noe mørkere. Arten har en stor hvit kinnfleck som går fra strupen og opp bak øyet. Pannen er ofte helt svart, men kan ha et lite innslag av hvitt. Kroppen er brunspraglet, relativt lik kroppen på de grå gjessene. Vingene er gråbrune både på over- og undersiden. Nebb og bein er svarte. Kjønnene er like i fjærdrakt, men hannen er litt større. Ungfuglene ligner de voksne, men hode og hals har en mer brunsvart fargetone, og de grå kroppsfjærene har lysere bremmer.

Lyden består av kraftfulle trompetstøt med snert, og minner mer om lyden fra svaner enn andre gjess.

Biologi

Arten forekommer i første rekke ved vann og vassdrag. Den hekker ved små og store vann i lavlandet og ved kysten, oftest på øyer eller holmer.

Kanadagåsa spiser plantemateriale som den ofte finner på dyrket mark, men den kan også beite på vannplanter.

Arten er monogam, og paret holder gjerne sammen hele livet. Begge kjønn hekker som regel fra de er to eller tre år gamle. Kanadagåsa hekker både enkeltvis og i kolonier. Reiret plasseres på bakken. Det bygges av gress og andre plantematerialer og fores med dun. Eggleggingen skjer som regel i perioden april–juni. Den legger vanligvis 4–7 kremhvite egg (1–12), som hunnen ruger alene i 24–30 dager før de klekkes. Hannen vokter og forsvarer reiret aggressivt under rugingen. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekket. De passes av foreldrene, men finner maten selv, inntil de er flygedyktige etter 40–65 dager. De holder seg sammen med foreldrene gjennom den første vinteren.

Utbredelse

Kanadagåsa kommer opprinnelig fra Nord-Amerika. Den ble innført til England på 1600-tallet og har spredt seg naturlig, og med menneskelig hjelp, til vestlige deler av Europa og Skandinavia. Den er foreløpig etablert med hekkebestander i 10 land i Europa. Det første individet i Norge ble skutt ved Trondheimsfjorden i juni 1900.

Den skandinaviske bestanden stammer fra fugler som ble satt ut i Sverige i 1929. De første utsettingene i Norge fant sted ved Oslo i 1936 og Trøndelag i 1958. Kanadagåsa er nå mest tallrik langs kysten nordover til Trøndelag, men finnes også langt innover i fjordene, og i innlandet på Østlandet og i Trøndelag. Den hekker også noen steder i Nordland. Lenger nord er det foreløpig kun spredte observasjoner. Det er gjort et titalls funn også på Svalbard, men disse omfatter trolig kun individer som antas å ha kommet dit fra sine naturlige utbredelsesområder på Grønland eller Nord-Amerika (underartene *interior* og *parvipes*).

En del individer overvintrer i Sør-Norge, spesielt i kystnære strøk, men også innover landet på Østlandet. Mange trekker imidlertid sørover i oktober–november, og overvintrer i blant annet Danmark. De er gjerne på plass i hekkeområdene igjen i mars–april.

Forvekslingsarter

Kanadagåsa ligner på slektningen hvitkinngås, men er betydelig større. I tillegg har sistnevnte et tilnærmet hvitt hode, og svart bryst med sterk kontrast mot den lyse buken. Hvitkinngåsa har også svarte og hvite tegninger på kroppen, mens kanadagåsas er mer brunspraglet.

Ringgås er en annen slektning som kan ligne på kanadagåsa. Den er også betydelig mindre, og har helt svart hode med en hvit ring/flekk på halsen, samt svart bryst. Boken er mørkere enn kanadagåsas, slik at kontrasten mellom den svarte halsen og buken ikke er så markant som hos kanadagåsa.

Polargås er den arten som ligner mest på kanadagåsa. Inntil 2004 ble disse regnet som samme art. Polargås er generelt sett mindre i størrelse enn kanadagåsa, men for å komplisere bildet er den oppdelt i fire underarter hvorav noen er på størrelse med mindre underarter av kanadagåsa. Viktige kjennetegn for å skille kanadagås og polargås er nebbstørrelse og hodeprofil. Sistnevnte har ofte kortere nebb, og nebb lengden er kortere enn lengden på det hvite feltet i ansiktet samt bredden på halsen. Polargåsas hals virker kortere enn hos kanadagåsa. I tillegg kan artene som regel skilles på lyden. Det må imidlertid nevnes at selv meget erfarne ornitologer har problemer med å skille disse to artene. Problemet blir ikke mindre av at det finnes en rekke tilfeller av hybrider mellom kanadagåsa og nærstående arter som polargås og hvitkinngås.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

Bevanger K (2005). Nye dyrearter i norsk natur. Landbruksforlaget, Oslo. 200s.

BirdIDs fuglebok -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php?specieID=1359>.

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford, UK. 722s.

Fox AD, Sinnett D, Baroch J, Stroud DA, Kampp K, Egevang C og Boertmann D (2012). The status of Canada goose *Branta canadensis* subspecies in Greenland. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 106: 87-92.

Haftorn S (1971). Norges fugler. Universitetsforlaget, Oslo, Bergen, Tromsø. 862s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 1: General chapter, and species accounts (AnhimatoSalvadorina). Oxford University Press, Oxford, UK. 446s.

Moen Heggberget T og Reitan O (1994). Kanadagås *Branta canadensis*. S. 66 i Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Mowbray TB, Ely CR, Sедinger JS og Trost RE (2020). Canada Goose (*Branta canadensis*), version 1.0. I Rodewald PG (red.) Birds of the World. Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA. <https://doi.org/10.2173/bow.cangoo.01>.

Noble DG (2020). Canada goose *Branta canadensis*. S. 108-109 i Keller V, Herrando S, Voríšek P, Franch M, Kipson M, Milanesi P, Martí D, Anton M, Klvanová A, Kalyakin MV, Bauer H-G og Foppen RPB. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona, Spain. 967s.

Norgeslisten -<https://www.birdlife.no/organisasjonen/nskf/norgeslisten.php>.

Olsen T (2022). Sjeldne fugler i Norge i 2021. Rapport fra Norsk sjeldenhetskomité for fugl (NSKF). Fugleåret 10. Under utarbeidelse.

Reitan O (2006). Kanadagås *Branta canadensis*. S. 56-57 i Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Røer JE og Sæbø S (red.). Norsk vinterfuglatlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Stokke BG og Gjershaug JO (2018). *Branta canadensis*, vurdering av økologisk risiko. Fremmedartslista 2018. Artsdatabanken. Hentet (2022, 15. september) fra <https://www.artsdatabanken.no/fab2018/N/46>.

Knoppsvane (Cygnus olor)

Kjennetegn

Voksne knoppsvaner kjennetegnes ved den hvite fjædrakten og et rødlig nebb med en svart «knøl» ved basis. Hannenes «knøl» er større enn hunnens, ellers er kjønnene like. Spesielt i hekketiden svømmer hannene med vingene hevet opp fra kroppen som derved får et brusende utseende. Ungfuglene er grå med et svart nebb, og både unge og voksne fugler har svarte bein. Ungfuglene skifter til voksendrakt når de er ca. 1,5 år gamle. Knoppsvanene veier 8–12 kg.

Biologi

Knoppsvane hekker i grunne innsjøer med mye vegetasjon, men kan også hekke i brakkvannsområder og i bukter og vikar på øyer langs kysten.

Paret er monogamt og holder sammen hele livet. De starter gjerne reirbygging allerede i mars og hunnen legger vanligvis 2–8 egg som klekkes etter ca. 36 dager. Ungene forlater reiret straks etter klekkingen. Fram

til de blir flygedyktige etter 120–150 døgn passes de på av foreldrene, men finner maten selv. Ungene holder seg sammen med foreldrene gjennom hele den første vinteren.

Knoppsvane lever av vannplanter og smådyr som plukkes fra bunnen på grunt vann, men kan også spise gress, korn og andre planter langs bredden av sjøer og fjorder.

Knoppsvane trekker som regel ut mot kysten om vinteren. En del av hekkebestanden i Norge kan trekke til Danmark og Sør-Sverige om vinteren.

Utbredelse

Arten hekker fra Vest-Europa og østover til Kina, og det spekuleres i om den vesteuropeiske bestanden kan stamme fra individer som ble satt ut på 1600- og 1700-tallet. I Norge hekker den hovedsakelig i Sør-Norge, men er i de senere år også funnet hekkende nord til Trøndelag.

Forvekslingsarter

Knoppsvane skilles fra sangsvane på den svarte kulen ved nebbroten, at halsen ofte holdes i en S-form, og at vingene ofte er løftet litt opp fra kroppen.

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Kortnebbgås (*Anser brachyrhynchus*)

Kjennetegn

Kortnebbgåsa er en liten, kompakt grå-gås. Den har en relativt kort og mørkebrun hals, et avrundet hode og et kort, mørkt nebb med en rosa flate over midtpartiet. Oversiden av kroppen er blågrå, noe som sees tydelig på rygg og vingeverflater i flukt. Beina er rosa. En voksen kortnebbgås veier ca. 2,5 kg. Kjønnene er like av utseende, men hannene er litt større enn hunnene. Ungfuglenes fjærdrakt er noe mørkere enn hos de voksne fuglene og oversiden av kroppen virker mer flekket siden fjærene mangler den lyse tuppen som voksenfuglene har. Ungfuglene har også blekere bein enn de voksne.

I flukt har de en kaklende lyd. De store «gåseplogene» som trekker litt inne i landet i april\mai og september er ofte kortnebbgjess på vei til og fra hekkeplassene på Svalbard.

Biologi

Kortnebbgåsa hekker parvis eller i små kolonier, ofte på små holmer og øyer langs kysten. Gjessene som trekker gjennom Norge hekker stort sett på Svalbard. Kortnebbgåsa er en planteeter. De kan også beite på spillkorn, og i overvintringsområdene, på mais- og potetåkre. Store flokker av kortnebbgås raster på nysådde åkrer i Trøndelag og Vesterålen under vårtrekket.

Parene holder sammen hele livet, såfremt en av de ikke dør. Reiret bygges ofte på forhøyninger i terrenget slik at foreldrene har god utsikt over det åpne landskapet rundt. Ofte brukte reirplasser kan på grunn av god gjødsling bli lett synlige som grønne tuer i terrenget.

Reiret fôres med plantedeler og etter hvert også med dun. Hunnen legger 3–5 egg tidlig i juni, og de ruges 26–27 døgn. Hunnen er alene om rugingen, mens hannen holder vakt i nærheten. Ungene forlater reiret kort

tid etter klekking og er flygedyktige etter ca. 56 dager. I denne perioden passes de av foreldrene, men finner maten selv. De holder sammen med foreldrene gjennom hele den første vinteren.

Utbredelse

Kortnebbgås hekker på Island, Grønland og Svalbard. Fuglene som trekker gjennom Norge på vår- og høsttrekk, hekker på Svalbard. På Svalbard er de fleste hekkeplassene langs vestkysten.

Arten overvintrer i Mellom-Europa (Danmark, Tyskland, Nederland). Vårtrekket foregår fra midten av april til midten av mai da store flokker kan raste i indre deler av Trondheimsfjorden og Vesterålen. Høsttrekket foregår fra midten av september langs de samme trekkrutene gjennom Norge som under vårtrekket.

Forvekslingsarter

Kortnebbgås er mindre og virker mer kompakt enn sædgås og mye mindre og mørkere enn grågås. Den skiller seg fra sædgås på en kortere hals, et mer avrundet hode og et kortere nebb. Oversiden av kroppen er blågrå. Dette vises særlig tydelig i flukt der rygg og vingeverflater er mye lysere enn hos sædgås, men ikke så lys som hos grågås

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Madsen J og Williams JH (Compilers) 2012. International Species Management Plan for the Svalbard Population of the Pink-footed Goose *Anser brachyrhynchus*. AEWA Technical Series No. 48. Bonn, Germany. 51s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Krikkand (*Anas crecca*)

Kjennetegn

Krikkanda er med sine 34–38 cm og 200–450 gram en liten and. Den har grønt vingespeil (tegning på oversiden av vingene) og lite, spinkelt nebb. Beina er blå- eller olivengrå. Kjønnene er ulike.

Hannen i praktdrakt (under paringstiden) har kanelbrunt hode med en bred, grønn stripe fra og med øyet og bakover. Dette grønne feltet samt nebbrota er innrammet av en smal, gul stripe. Kroppen er gråaktig sjattert og bakstussen er kremgul. Langs siden av kroppen er det en tydelig hvit, horisontal strek. Nebbet er gråsvart.

Hunner og ungfugler er grå- og brunspraglete. Nebbet er ofte farget guloransje inne ved nebbrota. Gjennom øyet går en relativt svak, mørk strek. På stjertsidene kan man se en horisontal hvit strek.

Hannens kurtiselyd er et kort, høylytt og lyst «krikk». Hunnen ytrer et «kvækk-kvækk-kvækk» som ligner stokkandas lyd, men er lysere og repeteres raskere.

Biologi

Krikkanda forekommer i mange typer innsjøer og stilleflytende elver. Den trives best i grunne og næringsrike innsjøer med rik kantvegetasjon. Menyen er variert. Frø dominerer utenfor hekkesesongen, men om sommeren er det et betydelig innslag av akvatiske insekter, skjell og krepsdyr i dietten.

Pardannelsen skjer fra august, og paret holder sammen til hunnen har lagt eggene. Begge kjønn hekker som regel fra de er ett år gamle.

Reiret plasseres på bakken i tett vegetasjon, gjerne nær vann, men kan også ligge flere kilometer fra nærmeste vannkilde.

Krikkanda ankommer gjerne i løpet av april, og eggleggingen skjer som regel i mai–juni. Normalt legges 8–11 egg (5–16), og de er kremfargede av utseende. Hunnen ruger eggene i 21–23 dager. Ungene forlater reiret rett etter at de er klekket, og er i stand til å finne mat selv. De passes av hunnen og varmes når de er små. Ungene er flygedyktige etter 25–30 dager.

Utbredelse

Krikkanda hekker fra de vestlige deler av Europa og i et relativt bredt belte gjennom Sibir og østover helt til Stillehavet. I Norge er den vanlig over stort sett hele landet og kan påtreffes helt opp til 1200–1300 meters høyde.

De aller fleste krikkendene trekker bort fra Norge i løpet av september–oktober, og brorparten av individene tilbringer vinteren i de sørlige Nordsjølandene. Et fåtall overvintrer i Sør-Norge, for det meste i kystnære strøk på Sørvestlandet.

Forvekslingsarter

Krikkandhannen i praktdrakt er lett gjenkjennelig, men hunner, ungfugler og hanner i eklipsedrakt (utenfor paringstiden) kan lett forveksles med andre hunnfargede ender. Krikkendene er imidlertid mindre og har et lite, spinkelt nebb. Hunner av knekkand, som hekker fåtallig i Norge og er omtrentlig på størrelse med krikkand, kan skilles fra krikkandhunner ved mangel på grønt vingespeil, mer tydelig mørk øyestripe, grått nebb, samt mangel på hvit strek på stjertsidene. Krikkandhunnen minner også om en hunn av stokkand i fjærdrakten, men er mye mindre og har grønne i stedet for blåfiolette vingespeil.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 2: Species accounts (CairinatoMergus). Oxford University Press, Oxford. 462s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Rør JE og Sæbø S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Krykkje (*Rissa tridactyla*)

Kjennetegn

Krykkja er ca. 44 cm lang og veier ca. 400 gram. Den er således en liten hvit måke med blygrå overside og svarte vingespisser. Den har grønnngult nebb og svarte bein. I vinterdrakt har den mørkegrå nakke og bakhode, og en mørk flekk ved øreregionen. Ungfuglene har et mørkt tverrbånd i nakken, og i flukt vises et svart diagonalbånd fra vingerot til vingspiss. Kjønnene er like, men hannene er ofte litt større enn hunnene.

Biologi

Krykkjene hekker ofte på hus i kystnære områder.

Krykkja er en kolonihekker som oftest hekker i bratte bergvegger, men kan også plassere reiret under broer og på bygninger. Reiret bygges av jord og leire blandet med plantemateriale. Alder ved første hekking er 3–4 (5) år. Den legger 2–3 egg og eggleggingen skjer normalt i mai. Eggene ruges av begge foreldre i ca. 28 dager. Ungene forlater reiret når de er flyvedyktige i en alder av ca. 30 dager.

Krykkja lever overveiende av små planktoniske krepsdyr og fisk, samt bløtdyr og børsteormer.

Krykkja har en fullstendig myting (fjærskifte) etter hekkesesongen. Vingefjærene er ferdig mytt i november, og den skifter til sommerdrakt i mars–april.

Utbredelse

Krykkja er utbredt i nordlige deler av Atlanteren og Stillehavet. I Norge hekker den langs hele kysten, samt på Jan Mayen, Bjørnøya og Spitsbergen. Krykkja overvintrer langs hele norskekysten, men mange trekker vestover til kystene av Grønland og Newfoundland, samt sørover langs kysten av Vest-Europa og noen helt ned til Middelhavet.

Kvinand (*Bucephala clangula*)

Kjennetegn

Kvinanda er med sine 42–50 cm og 600–1250 gram en mellomstor and med stort og kantete hode og kort nebb. Øynene er gule hos de voksne, og brune hos ungfugler. Vingespeilet (tegning på oversiden av vingene) er hvitt, og beina er oransje. Kjønnene er ulike.

Hannen i praktdrakt (under paringstiden) har grønnsvart hode med en utpreget hvit flekk ved nebbrota. Oversiden er svart, mens undersiden og halsen er hvit. Nebbet er gråsvart. Hunner og ungfugler har grålig kropp, brunt hode og hvit halskrage (mangler hos ungfuglene). Nebbet er gråsvart, men hunnene har et gult bånd om vinteren. Hanner i eklipsedrakt (utenfor paringstiden) er lik hunnene, men har mer hvitt på vingene.

Hannens kurtiselyd er et kort, nasalt, knirkende og tostavet “kha-kirrr”. Hunnen har et skarrende og litt ravelignende “krrra-krrra-krrra”. I flukt høres en eiendommelig hvinende lyd fra vingslagene, noe som har gitt navnet kvinand.

Biologi

Kvinanda foretrekker innsjøer og stilleflytende elver i skoglandskapet (særlig barskog), gjerne næringsfattige sjøer uten fisk.

Den dykker etter akvatiske insekter, skjell og krepsdyr. Av og til kan den også ta fisk, samt litt planteføde.

Pardannelsen skjer i løpet av vinteren eller tidlig vår. Hannen forlater hunnen når hun er i gang med ruging av eggene. Begge kjønn hekker som regel fra de er to år gamle.

Reiret plasseres i hulrom i trær. Kvinanda tar gjerne i bruk fuglekasser.

Eggleggingen skjer som regel fra slutten av april og i mai. Normalt legges 8–12 egg (6–15), og de er grønnlige av utseende. Hunnen ruger eggene i 28–32 dager. Ungene forlater reiret etter 24–36 timer, og finner mat selv. De er i stand til å dykke etter 1–2 dager. Hunnen varmer ungene om natten og i dårlig vær de 2–3 første ukene. De er uavhengige etter rundt 50 dager, og flygedyktige etter 57–66 dager.

Utbredelse

Kvinanda hekker fra Nordvest-Europa og østover i et bredt belte gjennom Sibir og i det nordlige Nord-Amerika. I Norge hekker den over store deler av landet, men mer fåtallig nordover og påfallende sparsomt på Vestlandet selv om den er vanlig der vinterstid.

Arten overvintrer vanlig i Sør-Norge, særlig i kystnære strøk. En god del fugler tilbringer imidlertid vinteren lenger sør langs Nordsjøkysten.

Forvekslingsarter

Kvinanda kan minne litt om toppanda, men hodeprofilen er helt forskjellig. Kvinandhannene har dessuten hvitt bryst i stedet for svart, samt kortere og mørkere nebb. Toppanda mangler også den karakteristiske hvite flekken ved nebbrota, mens kvinanda til gjengjeld mangler toppandas utpregede nakketopp. Når det gjelder hunnene har kvinand kortere og mørkere nebb, hvit halsring og større kontrast mellom kroppen (grålig) og hodet (brunlig) enn toppanda.

Kvinanda kan i kroppsbygning minne noe om lappfiskand. Hannene er imidlertid greie å skille fra hverandre på fjærdrakten. Lappfiskandhunnen har en hvit strupefleck som mangler hos kvinandhunnen.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 2: Species accounts (CairinatoMergus). Oxford University Press, Oxford. 462s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Røer JE og Sæbø S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Laksand (*Mergus merganser*)

Kjennetegn

Laksandhann med metallisk grønnnglinsende hode. Nebbet er tynt og spisst med krok på spissen som er velegnet til å fange fisk med.

Laksanda er med sine 58–72 cm og 900–2100 gram en stor, lang og slank and. Det rødlige nebbet er tynt og spisst med krok på spissen. Beina er oransjefarget. Fjærene i nakken er noe utstående slik at hodet får et rufsete preg. Begge kjønn har hvite vingepaneller, men disse er større hos hannen. Kjønnene er ulike.

Hannen i praktdrakt (under paringstiden) har grønnsvart hode, hvitt eller lakserosa bryst og kroppssider, og svart rygg. Hunnen og ungfuglene har brunt hode som står i sterk kontrast til den gråhvite kroppen. Hunnen har også hvitt hakeparti. Hannen i eklipsedrakt (utenfor paringstiden) er lik hunnen, men har mer hvitt i vingene.

Hannens kurtiselyd er et metallisk, hardt, rullende og eiendommelig “ka-tau-tau-tau”. Hunnene ytrer et hardt, dypt og kort “krak” som ofte repeteres i serier.

Biologi

Laksanda foretrekker fiskerike innsjøer og elver med klart vann i skogsområder.

Den er en utpreget fiskespiser som foretrekker fisk som er under 10 cm. Laksanda spiser også en del skjell, krepsdyr og insekter.

Pardannelsen skjer fra oktober og utover vinteren eller tidlig vår. Hannen forlater hunnen når hun er i gang med ruging av eggene. Begge kjønn hekker som regel fra de er to år gamle.

Reiret plasseres i hulrom i trær, blant røtter eller direkte på bakken. Laksanda bruker også gjerne fuglekasser.

Eggleggingen skjer som regel i mai–juni. Normalt legges 8–12 egg (6–14), og de er kremhvite av utseende. Hunnen ruger eggene i 30–32 dager. Ungene forlater reiret etter omtrent 24 timer og finner føde selv. De passes av hunnen og er flygedyktige etter 60–70 dager.

Utbredelse

Laksanda hekker fra Nordvest-Europa og østover i et bredt belte gjennom Sibir og i det nordlige Nord-Amerika. Arten forekommer i tillegg i Himalaya. Den hekker over store deler av Norge, men mer fåtallig på Vestlandet.

En del individer overvintrer i Norge, spesielt i kystnære strøk i Sør-Norge, men også innover landet på Østlandet. Mange trekker sørover i september–oktober, og overvintrer i Danmark, Tyskland og Nederland.

Forvekslingsarter

Laksanda ligner på slektningene siland og lappfiskand, men er betydelig større. Laksandhannen er betraktelig lysere enn silandhannen grunnet hvite eller lakserosa kroppssider og bryst. Den i hovedsak hvite lappfiskandhannen er lett å skille fra laksand. Laksandhunnen skilles fra silandhunnen ved et tydelig skille mellom brunt hode og grå kropp samt hvit hakeflekk. I tillegg til størrelsesforskjellen, skiller laksandhunnen seg fra lappfiskandhunnen på nebbfarge og beinfarge. Hos laksand er nebbet rødlig, og beinfargen oransje, mens både nebb og bein er farget grå hos lappfiskanda.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 2: Species accounts (CairinatoMergus). Oxford University Press, Oxford. 462s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Rør JE og Sæbø S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Lappfiskand (*Mergellus albellus*)

Kjennetegn

Lappfiskanda er med sine 35–44 cm og 510–935 gram en liten og ganske kompakt and. Nebbet er grålig og relativt kort. Beina er grå. Pannen er bratt, og fjærene på pannetoppen er noe utstående slik at hodet ser ut til å ha en topp. Begge kjønn har hvite vingepaneller, men disse er større hos hannen. Kjønnene er ulike.

Hannen i praktdrakt (under paringstiden) er i hovedsak hvit med innslag av svarte streker på hode og bryst, samt partier i grått på kroppssidene. Den har en iøynefallende svart øyemaske, og svart rygg. Hunnen og ungfuglene har rødbrunt hode som står i kontrast til den grå kroppen. Strupen er hvit. Hannen i eklipsedrakt (utenfor paringstiden) er lik hunnen, men har mer hvitt i vingene og er svartere på ryggen.

Lappfiskanda er som regel taus, men hannens kurtiselyd består av relativt lavmælte, metalliske, gryntende og klikkende lyder. I flukt kan den ytre repeterte «krrrr-krrrr».

Biologi

Lappfiskanda foretrekker stilleflytende elver og små innsjøer omkranset av skog. Om vinteren kan den også påtreffes i større innsjøer og i skjermede brakkvannsområder ved kysten, som for eksempel elvedeltaer.

På menyen står akvatiske invertebrater (hovedsakelig insekter og insektlarver), amfibier, småfisk og noe plantemateriale. Fisk er spesielt viktig vinter og vår, og foretrukket størrelse er 3–6 cm.

Pardannelsen skjer gjerne fra desember og utover vinteren, eller tidlig vår. Hannen forlater hunnen når hun er i gang med ruging av eggene. Begge kjønn hekker som regel fra de er to år gamle.

Lappfiskanda hekker gjerne som enslige par, men mindre, løse grupper kan også forekomme. Reiret plasseres som regel i hulrom i trær, men dersom dette ikke er tilgjengelig kan den også hekke i hulrom på bakken. Den bruker også gjerne fuglekasser. Reiret fores med fjær og dun.

Eggleggingen skjer som regel i mai–juni. Normalt legges 7–9 egg (5–11), og de er kremhvite av utseende. Hunnen ruger eggene i 26–28 dager. Ungene forlater reiret kort tid etter klekking, og finner føde selv. De passes av hunnen og er flygedyktige etter ca. 70 dager.

Utbredelse

Lappfiskanda hekker fra de nordligste delene av Fennoskandia og østover i et bredt belte gjennom Sibir. I Norge hekker den fåtallig i Finnmark, særlig i Pasvik. I tillegg er det en isolert hekkebestand i Vikna, Trøndelag, som trolig er økende.

Noen individer overvintrer i Norge, spesielt i kystnære strøk helt i sør. Mange trekker sørover i september-oktober, og overvintrer langs Østersjøkysten og Nederland.

Forvekslingsarter

Hannen i praktdrakt er umiskjennelig. Hunnen, ungfuglene og hannen i eklipsedrakt kan forveksles med siland og laksand. Laksanda er imidlertid betydelig større, med lengre nebb. I tillegg er nebbfargen hos laksand rødlig, og beinfargen oransje, mens både nebb og bein er farget grå hos lappfiskanda. Hunnen skilles fra silandhunnen ved et tydelig skille mellom rødbrunt hode og grå kropp samt hvit strupeflekk.

Lappfiskanda kan i kroppsbygning minne mer om kvinand enn sine nære slektninger siland og laksand. Hannene er imidlertid greie å skille fra kvinand på fjærdrakten, mens hunnen har en hvit strupeflekk som mangler hos kvinandhunnen.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>.

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php?specieID=1452>.

Carboneras C og Kirwan GM (2020). Smew (*Mergellus albellus*), version 1.0. In Birds of the World (J. del Hoyo, A. Elliott, J. Sargatal, D. A. Christie, and E. de Juana, Editors). Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA.<https://doi.org/10.2173/bow.smew.01>.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 2: Species accounts (CairinatoMergus). Oxford University Press, Oxford. 462s.

Lehikoinen A (2020). Smew *Mergellus albellus*. S. 130–131 i Keller V, Herrando S, Voríšek P, Franch M, Kipson M, Milanese P, Martí D, Anton M, Klvanová A, Kalyakin MV, Bauer H-G og Foppen RPB (red.) European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona, Spain. 967s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Stokke BG, Dale S, Jacobsen K-O, Lislevand T, Solvang R og Strøm H (2021). Fugler: Vurdering av lappfiskand-*Mergellus albellus* for Norge. Rødlista for arter 2021. Artsdatabanken.<https://www.artsdatabanken.no/lister/rodlisterforarter>

Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Røer JE og Sæbø S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Lomvi (*Uria aalge*)

Kjennetegn

Lomvien er ca. 45 cm og veier ca. 1 kg. Den har en brunsvart og hvit fjærdrakt, og skilles i alle drakter fra alle på det smale, spisse nebbet. Fra den meget like polarlomvien skilles den på litt lengre og spinklere nebb

og mørke tegninger på kroppsidene. En fargevariant (ringvi) har hvit øyering og en hvit stripe bak øyet. I sommerdrakt har den mørkt hode og hals, mens den i vinterdrakt har hvite kinn, strupe og hals. Kjønnene er like.

Biologi

Lomvien er kolonihekker, som plasserer egget direkte på en åpen fjellhulle, eller skjult i en steinur eller bergsprekk. Den hekker først i en alder av 4–6 år, unntaksvis allerede som 3-åring. Den legger bare ett egg, og dette skjer i perioden fra begynnelsen av mai til begynnelsen av juni. Egget ruges av begge foreldrene i ca. 32 dager. Ungen blir varmet av foreldrene i bare 8–10 dager, og forlater kolonien når de er ca. 3 uker gammel. Det er hannen som passer ungen ute på havet til den kan klare seg selv.

Lomvien er en fiskespiser som lever av fisk som er kortere enn 20 cm. Viktigste byttedyrarter er pelagiske arter som brisling, lodde, sil (tobis), sild, sei og andre torskefisker. Lomvien kan dykke ned til 100 meters dyp, men som oftest henter den næring i de øverste vannmassene.

Lomvien har en fullstendig myting etter hekkesesongen fra sent i juli til november, og er flyveudyktig i 45–50 dager mens vingefjærene vokser ut. Den myter så fjærene på hode, strupe og hals, og skifter til sommerdrakt fram til april mai.

Utbredelse

Lomvien er utbredt både i Nord-Atlanteren og i det nordlige Stillehavet. I Norge hekker den i fuglefjell fra Rogaland til Øst-Finnmark, samt på Jan Mayen og Svalbard. Arten overvintrer langs hele norskekysten, men er vanligst i Sør-Norge. Bare en liten del av den norske bestanden forlater norske farvann.

Lunde (*Fratercula arctica*)

Kjennetegn

Lunden er 28–34 cm lang og veier ca. 400 gram. Den har svart og hvit fjædrakt og sidene av hodet er farget grått. Nebbet er kraftig og har en fargerik nebbplate i rødt og gult. Denne felles utpå høsten. Kjønnene er like. I vinterdrakt har de mørkere grå sider på hodet og nebbet er mindre. Ungfuglene har et enda spinklere nebb, men ligner ellers på de voksne i vinterdrakt.

Biologi

Lunden er kolonihekker som oftest plasserer egget skjult i et utgravd jordhull, i en steinur eller bergsprekk. Alder ved første hekking er 5–6 år. Den legger bare ett egg, normalt i midten av mai. Egget ruges av begge foreldrene i ca. 40 dager. Ungen forlater kolonien når den er ca. 40 dager gammel, men hvis næringsforholdene er dårlige kan den tilbringe mye lengre tid i reiret. Ungen er uavhengig av foreldrene når den forlater reirhulen.

Lunden lever mest av småfisk. Den henter som oftest næring i de øverste vannmassene ned til ca. 15 meters dyp, men kan dykke ned til 70 meter. Den henter normalt mat innenfor en radius av 20–30 km (unntaksvis opptil 140 km) fra kolonien.

Lunden har en fullstendig myting (fjærskifte) av kroppsfjær etter hekkesesongen i juli-september, men myter ikke vingefjærene før i oktober-april. Den myter så til sommerdrakt i februar-mai. Da vokser også nebbplatene ut igjen.

Utbredelse

Lunden hekker på begge sider av Nord-Atlanteren. I Norge hekker den i fuglefjell fra Rogaland til Øst-Finnmark, samt på Jan Mayen og Svalbard inkludert Spitsbergen. Arten overvintrer langs hele norskekysten, samt i åpent hav i Norskehavet og Barentshavet.

Makrellterne (*Sterna hirundo*)

Kjennetegn

Makrellterna er ca. 39 cm lang og veier ca. 140 gram. Den har gråhvit fjærdrakt med hvit strupe og kinn. Stjerten er dypt kløftet med lange ytre stjertfjær som ikke når like langt som vingespissene på sittende fugler. Den har svart hette, rødt nebb med svart spiss og røde bein.

Biologi

Makrellterna er kolonihekker, som hekker på sandstrender, på holmer og skjær eller på tuer i myrlandskap. Alder ved første gangs hekking er 4 (2–5) år. Den legger 2–3 egg, og eggleggingen skjer i juni. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 22 dager. Ungen forlater reiret når de er 2–3 dager gamle, men holder seg i kolonien inntil de er flyvedyktige etter 21–24 dager.

Makrellterna lever av småfisk, planktoniske krepsdyr og insekter.

Makrellterna starter mytinga (fjærfellinga), inkludert noen av vingefjærene, på hekkeplassen. Den avbryter mytinga under høsttrekket og fullfører den i overvintringsområdet i januar–mars. Den myter til sommerdrakt i februar–mars før den trekker nordover. Mytemønsteret gjør at det blir en kontrast mellom de midtre og de ytre igjenvingefjærene. Dette er en godt skillekarakter mot rødnebbterna som mangler denne kontrasten.

Utbredelse

Makrellterna har en sirkumpolar utbredelse. I Norge hekker den langs hele kysten fra Østfold til Øst-Finnmark, samt mange steder i innlandet, ofte høyt til fjells. Den er nå nesten forsvunnet som hekkefugl langs kysten fra Halden til Stavanger.

Niland (*Alopochen aegyptiaca*)

Kjennetegn

Nilanda er på størrelse med kortnebbgåsa. Kroppslengden er 63–73 cm, og vekten 1800–2350 gram. Bortsett fra rustand, skiller den seg markant ut fra de andre endene og gjessene i utseende. Bryst og kroppssidene er gråaktige, ryggen brunlig. Den har en liten, brunaktig flekk på brystet, og gjerne en brunaktig ring på halsen. Stjerten er svart. Vingene har et stort, hvitt felt på fremre del, og er ellers i hovedsak svarte. Hodet er gråbrunt, og øyet er omkranset av en brunlig maske. Nebb og føtter er farget rosa, og øynene er oransje. Kjønnene er like i fjærdrakt, men hannen er litt større og har lengre hals.

Ungfuglene ligner de voksne, men er blassere i fargen, og mangler øyemaske samt den brune brystflekken.

Lyden består av en gåselignende, hes og utdratt kakling «kaaah-kaaah».

Biologi

Arten forekommer i første rekke ved vann og vassdrag, men den kan påtreffes også i jordbrukslandskapet (enger og gressmarker).

Nilanda spiser hovedsakelig plantemateriale som for eksempel gress, urter og korn, men den kan også beite på vannplanter.

Arten er monogam, og paret holder gjerne sammen hele livet. Begge kjønn hekker som regel fra de er to år gamle. Nilanda hekker enkeltvis, og forsvaret hekketerritoriet aggressivt mot både artsfrender og andre arter. Reiret plasseres gjerne på bakken, men det kan også plasseres i trær. Det bygges som regel nært vann, gjerne på små øyer i ferskvann. Reiret bygges av gress og andre plantematerialer, og fores med dun. Eggleggingen i Europa skjer som regel i perioden mars-april. Den legger vanligvis 5–11 (1–22) kremhvite egg, som hunnen ruger alene i 28–30 dager før de klekkes. Hannen vokter og forsvaret reiret aggressivt under rugingen. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekket. De passes av foreldrene, men finner maten selv, inntil de er flygedyktige etter 55–75 dager. De holder seg sammen med foreldrene gjennom den første vinteren.

Utbredelse

Nilanda kommer opprinnelig fra tropiske og subtropiske områder i Afrika. Den ble innført til Storbritannia på 1600-tallet, og Nederland på 1960-tallet. Siden 1970-tallet har den spredt seg til flere land i vestlige og sentrale deler av Europa, inklusive Danmark. Det første individet i Norge ble observert i 2002. Siden den gang er 1–2 individer sett tilnærmet hvert år, men ingen hekkefunn er så langt (2022) dokumentert. De aller fleste observasjoner gjøres i perioden januar-mai, og i de sørligste delene av landet. Det nordligste funnet er fra Bodø, Nordland.

Forvekslingsarter

Nilanda er umiskjennelig, og kan ikke forveksles med noen annen art som forekommer regelmessig i Norge. Den har imidlertid likheter med rustand. Dette er en art som observeres sporadisk i Norge.

Rustanda har en oransjebrun underside, ikke grålig som hos nilanda. I tillegg kan artene skilles på nebb- og fotfarge (rustand svart, niland rosa). Beina og halsen hos rustanda er kortere enn hos nilanda, og dessuten mangler førstnevnte den brunlige masken rundt øyet som er så iøynefallende hos nilanda. Rustanda har svarte øyne, mens nilanda sine øyne er oransje.

Kilder

Artsobservasjoner. <https://www.artsobservasjoner.no/>.

BirdIDs fuglebok - <https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php?specieID=1531>.

Callaghan CT, Brooks DM og Pyle P (2020). Egyptian Goose (*Alopochen aegyptiaca*), version 1.0. I Billerman SM (red.) Birds of the World. Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA. <https://doi.org/10.2173/bow.egygo.01>.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 1: General chapter, and species accounts (AnhimatoSalvadorina). Oxford University Press, Oxford, UK. 446s.

Lensink R (2020). Egyptian goose *Alopochen aegyptiaca*. S. 136-137 i Keller V, Herrando S, Voríšek P, Franch M, Kipson M, Milanesi P, Martí D, Anton M, Klvanová A, Kalyakin MV, Bauer H-G og Foppen RPB (red.) European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona, Spania. 967s.

Norgeslisten - <https://www.birdlife.no/organisasjonen/nskf/norgeslisten.php>.

Olsen T (2022). Sjeldne fugler i Norge i 2021. Rapport fra Norsk sjeldenhetskomité for fugl (NSKF). Fugleåret 10: 4–75.

Stokke BG og Gjershaug JO (2018). *Alopochen aegyptiaca*, vurdering av økologisk risiko. Fremmedartslista 2018. Artsdatabanken. Hentet (2023, 20. februar) fra <https://www.artsdatabanken.no/fab2018/N/319>.

Polargås (*Branta hutchinsii*)

Kjennetegn

Polargåsa består av fire underarter som varierer betydelig i størrelse. Kroppslengden er 58–75 cm og vekten 1300–2600 gram. Individer tilhørende den minste underarten (*minima*) er knapt større enn en stokkand. Individer fra de større underartene (*hutchinsii* og *ellertaverneri*) er på størrelse med individer tilhørende de mindre underartene av kanadagåsa. I tillegg til størrelsesforskjellen har *minima* typisk en bronse-brun fargetone på bryst og flanker, mens *hutchinsii* og *taverneri* typisk har lysere bryst.

Bortsett fra kanadagåsa skiller polargåsa seg ut fra de andre gåseartene på den svarte halsen, det svarte hodet, og en stor hvit kinnfleck som går fra strupen og opp bak øyet. Kroppen er brunspraglet, relativt lik kroppen på de grå gjessene. Vingene er gråbrune både på over- og undersiden. Nebb og bein er svarte. Kjønnene er like i fjærdrakt, men hannen er litt større. Ungfuglene ligner de voksne, men hode og hals har en mer brunsvart fargetone, og de grå kroppsfjærene har lysere bremmer.

Underarten *minima* trer gjerne et lyst, bjeffende «yelp», mens lyden til underarten *hutchinsii* består av mer kraftfulle trompetstøt som minner mer om lyden fra kanadagåsa.

Biologi

Arten forekommer i første rekke ved vann og vassdrag. I Nord-Amerika hekker den på tundraen, i motsetning til kanadagåsa som gjerne hekker under tregrensa.

Polargåsa spiser hovedsakelig plantemateriale som for eksempel gress, frø og bær.

Arten er monogam, og paret holder gjerne sammen hele livet. Begge kjønn kan reproducere fra de er to eller tre år gamle. Polargåsa hekker som regel enkeltvis, men i enkelte områder kan parene hekke i løse kolonier. Reiret plasseres på bakken. Det bygges av gress og andre plantematerialer, og fores med dun. Eggleggingen skjer som regel i perioden mai–juni. Den legger vanligvis 3–6 kremhvite egg, som hunnen ruger alene i 25–27 dager før de klekkes. Hannen vokter og forsvaret reiret under rugingen. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekket. De passes av foreldrene, men finner maten selv, inntil de er flygedyktige etter 42–49 dager. De holder seg sammen med foreldrene gjennom den første vinteren.

Utbredelse

Polargåsa kommer opprinnelig fra Nord-Amerika, hvor den hekker på tundraen.

Individer fra underarten *minima* rømte fra en fuglepark i Nederland på 1980-tallet, og polargåsa har nå etablert hekkebestander flere steder rundt omkring i landet. Dette har imidlertid ikke ført til etablering av bestander i andre land i Europa. Så langt (2022) er det gjort seks observasjoner av denne underarten i Norge, sist i 2016. De fleste observasjonene er gjort helt sør i Norge (Agder og Rogaland).

Individer fra underarten *hutchinsii* (med mulig innslag av *taverneri*) anses å ha kommet hit på egen hånd fra sine naturlige utbredelsesområder. Så langt (2022) er denne underarten observert 12 ganger i Norge, sist i 2021. De fleste observasjonene er gjort på strekningen Møre og Romsdal–Svalbard. Et hekkefunn av underarten *hutchinsii* blandet par med hvitkinngås ble gjort på Svalbard i 2006.

Forvekslingsarter

Polargåsa ligner på slektningen hvitkinngås. Sistnevnte har imidlertid et tilnærmet hvitt hode, og svart bryst med sterk kontrast mot den lyse buken. Hvitkinngås har også svarte og hvite tegninger på kroppen, mens polargåsa er mer brunspraglet.

Ringgås er en annen slektning som kan ligne på polargås. Den har helt svart hode med en hvit ring/flekk på halsen, samt svart bryst.

Kanadagås er den arten som ligner mest på polargås. Inntil 2004 ble disse regnet som samme art. Polargås er generelt sett mindre i størrelse enn kanadagås, men for å komplisere bildet er de to største av de i fire underartene på størrelse med mindre underarter av kanadagås. Viktige kjennetegn for å skille kanadagås og polargås er nebbstørrelse og hodeprofil. Sistnevnte har ofte kortere nebb, og nebb lengden er kortere enn lengden på det hvite feltet i ansiktet samt bredden på halsen. Polargåsa hals virker kortere enn hos kanadagås. Det må imidlertid nevnes at selv meget erfarne ornitologer har problemer med å skille disse to artene. Problemet blir ikke mindre av at det finnes en rekke tilfeller av hybrider og tilbakekrysninger mellom polargås og nærstående arter som kanadagås og hvitkinngås. I Nederland finnes det mange eksempler på dette, og slike hybrider blir gjerne kalt «North Holland geese».

Kilder

Artsobservasjoner.<https://www.artsobservasjoner.no/>

Bauer H-G og Ottens G (2020). Cackling goose *Branta hutchinsii*. S. 105 i Keller V, Herrando S, Voríšek P, Franch M, Kipson M, Milanese P, Martí D, Anton M, Klvanová A, Kalyakin MV, Bauer H-G og Foppen RPB. (red.). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona, Spain. 967s.

Fox AD, Sinnett D, Baroch J, Stroud DA, Kampp K, Egevang C og Boertmann D (2012). The status of Canada goose *Branta canadensis* subspecies in Greenland. Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 106: 87–92.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 1: General chapter, and species accounts (AnhimatoSalvadorina). Oxford University Press, Oxford, UK. 446s.

Mowbray T, Ely CR, Sedinger JS og Trost RE (2020). Cackling Goose (*Branta hutchinsii*), version 1.0. I Rodewald PG og Keeney BK (red.) Birds of the World. Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA.<https://doi.org/10.2173/bow.cacgoo1.01>.

Norgeslisten.<https://www.birdlife.no/organisasjonen/nskf/norgeslisten.php>.

Olsen T (2022). Sjeldne fugler i Norge i 2021. Rapport fra Norsk sjeldenhetskomité for fugl (NSKF). Fugleåret 10: 4–75.

Stokke BG og Gjershaug JO (2018). *Branta hutchinsii*, vurdering av økologisk risiko. Fremmedartslista 2018. Artsdatabanken. Hentet (2022, 1. november) fra <https://www.artsdatabanken.no/fab2018/N/1088>.

Polarlomvi (*Uria lomvia*)

Kjennetegn

Polarlomvien er ca. 46 cm lang og veier ca. 1 kg. Den har en svart og hvite fjærdrakt, og skilles i alle drakter fra alle på det smale, spisse nebbet. Fra den meget like lomvien skilles den på litt kortere og kraftigere nebb med en smal hvit stripe på siden av nebbet. Den har dessuten rent hvite kroppssider. I vinterdrakt har den hvite kinn, strupe og hals. Kjønnene er like.

Biologi

Polarlomvien er en typisk kolonihekker og plasserer egget direkte på en åpen fjellhulle, eller skjult i en steinur eller bergsprekk. Alder ved første gangs hekking er trolig 4–6 år (som hos lomvi). Den legger bare ett egg i perioden fra begynnelsen av mai til begynnelsen av juni. Egget ruges av begge foreldrene i 30–35 dager. Ungen forlater kolonien når den er ca. 3 uker gammel. På Svalbard skjer dette vanligvis i første halvdel av august. Det er hannen som passer ungen ute på havet til den kan klare seg selv.

Polarlomvien lever av småfisk, særlig lodde. Dessuten planktoniske krepsdyr, bløtdyr og børsteormer. Den kan dykke ned til minst 50 meters dyp, men som oftest henter den næring i de øverste vannmassene.

Polarlomvien har en fullstendig myting (fjærfelling) etter hekkesesongen; fra sent i juli til november. Den mister flygeevnen mens vingefjærene vokser ut. Fjærene på hode, strupe og hals skifter til sommerdrakt i perioden på ettermønten\ våren.

Utbredelse

Polarlomvien er utbredt både i Nord-Atlanteren og i det nordlige Stillehavet. I Norge hekker den i fuglefjell i Finnmark, samt på Jan Mayen, Bjørnøya og Spitsbergen. Arten overvintrer til havs, med mange gjenfunn ved Grønland. Polarlomvi blir også sett langs norskekysten, og da oftest i Finnmark

Polarmåke (*Larus hyperboreus*)

Kjennetegn

Polarmåken er ca. 70 cm lang og veier ca. 2 kg. Dette er en stor hvit måke med lys askegrå overside og hvite håndsvingfjær. I vinterdrakt har hode og hals brune strekflekke. Ungfuglene er mørkspettet og blir gradvis lysere. Kjønnene er like, men hannene er ofte litt større enn hunnene.

Biologi

Polarmåken hekker spredt eller i kolonier i bratte fjellvegger eller på små øyer. Hekkeplassene ligger vanligvis i eller i tilknytning til sjøfuglkolonier. Alder ved første hekking er ukjent, men trolig 4–5 år som hos svartbak. Den legger oftest 3 egg (2–4) og egglegging skjer i mai–juni. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 28 dager. Ungene flyr etter 45–50 dager.

Polarmåken lever av død fisk og andre åtsler, men tar også egg og fugleunger. Den kan også ta voksne alkekonger og nyfødte selunger. Den lever dessuten av marine organismer som krepsdyr, pigghuder og bløtdyr, som den tar fra vannoverflata.

Polarmåken har en fullstendig myting (fjærfelling) i april–januar, og skifter til sommerdrakt i mars–mai.

Utbredelse

Polarmåken har en sirkumpolar, høy-arktisk utbredelse. Den hekker på Jan Mayen, Bjørnøya og Spitsbergen. Arten overvintrer langs hele norskekysten. En del fugler overvintrer også ved hekkeplassene, men de fleste vender tilbake dit i mars–mai.

Praktærfugl (*Somateria spectabilis*)

Kjennetegn

Praktærfuglen er litt mindre enn ærfugl, som den lettest kan forveksles med. Den har en mer avrundet hodeprofil, og en mer kompakt kroppsform, enn ærfugl. Hannen skilles fra andre andefugler i Norge andefugler på den lys-rosa forkroppen og svarte bakkroppen. Ryggen er svart med to svarte fjærtopper. Den har en stor gulrød panneknute («knøl») med svarte fjær rundt. Isse og nakke er blågrå, med en stor lysegrønn flekk på det ellers hvite kinnet. I flukt vises et stort hvitt isolert felt på vingen, likeså en stor hvit flekk på hver side av stjertrøta. Hunnen er svært lik en ærfuglhunn, som den skilles fra på en rundere hodeprofil og en tydelig mer rødbrun fjærdrakt med to fjærtopper på ryggen. Nebbet hos hannen er gulrødt, hos hunnen grønnbrunt. Ungfugler av begge kjønn er tilnærmet lik hunnene den første høsten. Unge hunner mangler imidlertid hunnenes hvite tverrbånd langs inder deler av vingen og har en mørkebrun fjærdrakt. De unge hannene får i løpet av den første høsten og vinteren en svart- og hvitspraglede fjærdrakt med hvitt bryst og man kan se en begynnende gul/oransje «knøl» ved nebbrota. I de påfølgende årene, fram til den er fire år blir fjærdrakten mer og mer lik de voksne hannenes. En voksen praktærfugl veier 1,5–2 kg.

Biologi

Praktærfuglparet oppsøker gjerne hekkeplassen mens bakken ennå er snødekt. Her er en praktærfugl hann avbildet sammen med en ærfugl hunn

Praktærfuglen hekker vanligvis spredt og ikke i kolonier som ærfugl. Normalt legger den reiret ved ferskvann på tundra eller myr, men også på øyer i elvedeltaer. Praktærfuglhunnen legger 4–7 egg som den ruger alene i 22–24 dager. Ungene klekkes samtidig og forlater straks reiret og går til nærmeste vann sammen med hunnen. Der finner de mat selv, men passes av mor. Det er ukjent hvor gamle ungene er når de blir flygedyktige. Så snart hunnen er i gang med rugingen samles hannene på tradisjonelle myteplasser der de skifter fjær.

Praktærfuglen lever hovedsakelig av bunndyr som skjell, krepsdyr og pigghuder.

Utbredelse

Praktærfuglen har en sirkumpolar utbredelse knyttet til arktiske områder. Den er bare funnet hekkende i Norge noen få ganger.

Praktærfuglen kan overvintre i Norge og er ikke uvanlig sørover langs kysten til Nordland og Trøndelag.

Forvekslingsarter

Praktærfugl har ingen åpenbare forvekslingsarter.

Kilder

Anker-Nilssen T, Barrett RT, Lorentsen SH, Strøm H, Bustnes JO, Christensen-Dalsgaard S, Descamps S, Erikstad KE, Fauchald P, Hanssen SA, Lorentzen E, Moe B, Reiertsen TK og Systad GH (2015). SEAPOP. De ti første årene. Nøkkeldokument 2005-2014. – SEAPOP, Norsk institutt for naturforskning, Norsk Polarinstitutt & Tromsø Museum – Universitetsmuseet. Trondheim, Tromsø. 58 s.

Bustnes JO og Bianki VV (2000). King Eider *Somateria spectabilis*. I T Anker-Nilssen, V Bakken, H Strøm, AN Golovkin, VV Bianki og IP Tatarinkova IP (Red.). The Status of Marine Birds Breeding in the Barents Sea Region. (s. 52-53) Norsk Polarinstitutt Rapportserie Nr. 113. Norwegian Polar Institute, Tromsø.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Ringgås (*Branta bernicla*)

Kjennetegn

Ringgåsa er en liten svart- og gråfarget gås. Den har en mørkere fjædrakt enn hvitkinngås og virker slankere med en lengre hals enn denne. Halsen og hodet på ringgåsa er sotfarget, og den har et grålig bånd på begge sider av halsen. Det finnes tre underarter av ringgås, *Branta berniclasubsp. hrota*, lysbuket ringgås, som hekker på Svalbard, *Branta berniclasubsp. bernicla*, mørkbuket ringgås som hekker på den russiske tundraen fra Kolguev til Taimyr-halvøya og *Branta berniclasubsp. nigricans*, som hekker fra Taimyr-halvøya og videre østover til Alaska og Kanada.

Den lysbukete ringgåsa har en mørkegrå, ensfarget, overside av kroppen. Undersiden går over fra mørk grå under halsen til lys grå under buken. Undersiden av halen er hvit. Den mørkbukete ringgåsa, som ofte sees i Norge på trekk, skilles fra den lysbukete på en mørkegrå underside med grå og hvite tverrstriper ved undersiden av vingen. Ungfuglene av begge disse underartene har om høsten lyse bremmer på fjærene, mangler den hvite halsflekken og har en gråere underside enn de voksne fuglene. Underarten *nigricans* finnes ikke i Norge. En voksen ringgås veier 1–2 kg.

Biologi

På Svalbard hekker storparten av ringgjessene på Tusenøyene, men finnes også spredt langs vest- og nordkysten av Spitsbergen. Arten opptrer ofte i løse kolonier, men kan også hekke som enkeltpar. Hekkeplassene finnes på små øyer eller i tundraområder, gjerne i nærheten av ferskvannsføremønstre. Næringen består av planter.

Ringgåsa er monogam, så paret holder sammen hele livet. På Svalbard ankommer fuglene hekkeplassene i slutten av mai eller tidlig i juni. Reiret legges gjerne på en liten forhøyning i landskapet med god utsikt, eller på snøfrie flekker i terrenget. Parene bruker gjerne de samme hekkeplassene år etter år. Reiret fores med dun gjennom rugeperioden. Ringgåsa legger vanligvis 3–5 egg som hunnen ruger alene i 24–26 dager, mens hannen vokter reiret. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekket. De passes av foreldrene til de er flygedyktige etter ca. 40 dager og holder seg også sammen med foreldrene gjennom den første vinteren.

Utbredelse

Ringgåsa har en sirkumpolar utbredelse og er nok den av gåseartene i Norge som har den mest polare utbredelsen. Av de to oftest forekommende underartene i norske områder hekker den lysbukete underarten på Svalbard, Nordøst-Grønland og Franz Josef Land i Russland, mens den mørkbukete hekker i Sibir i Russland.

Ringgjessene som hekker på Svalbard overvintrer i Danmark, Nederland og i Storbritannia. De følger norskekysten på vei til og fra hekkeområdene.

Forvekslingsarter

Ringgåsa kan forveksles med hvitkinngås, men den har en mørkere fjædrakt. Samtidig virker den slankere med en lengre hals enn hvitkinngås. Hodet på ringgåsa er sotfarget, mens hvitkinngåsa har et tilnærmet helt hvitt hode.

Kilder

Clausen P og Bustnes JO (1998). Flyways of North-Atlantic Light-bellied Brent Geese *Branta bernicla* hrota reassessed by satellite telemetry. Norsk Polarinstitutt Skrifter 200: 235–251.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Haftorn S (1971). Norges fugler. Universitetsforlaget, Oslo, Bergen, Tromsø. 862s.

Madsen J, Cracknell G og Fox AD (Red.) (1999). Goose populations of the Western palearctic. A review of status and distribution. - Wetlands International Publ. No. 48, Wetlands International, Wageningen, The Netherlands. National Environmental Research Institute, Rønde, Denmark. 344 pp.

Rødnebbterne (*Sterna paradisaea*)

Kjennetegn

Rødnebbterna er ca. 34 cm lang og veier ca. 100 gram. Den har gråhvit fjærdrakt med hvit strupe og kinn. Stjerten er dypt kløftet med lange ytre stjertfjær som når forbi vingespissene på sittende fugler. Den har svart hette, rødt nebb og røde bein.

Biologi

To rødnebbterneunger som venter på å bli foret av foreldrene.

Rødnebbterna er kolonihækker, som hekker på sandstrender, på holmer og skjær eller på tuer i myrlandskap. Alder ved første hekking er 4 (2–5) år. Den legger 2 (1–3) egg i juni. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 22 dager. Ungen forlater kolonien når de er 2–3 dager gamle. De er flyvedyktige etter 21–24 dager.

Rødnebbterna lever av småfisk, planktoniske krepsdyr og insekter.

Rødnebbterna har en fullstendig myting (fjærfelling) etter hekkesesongen først når den kommer til overvintningsområdet. Den myter til sommerdrakt i februar–mars før den trekker nordover.

Utbredelse

Rødnebbterna har en sirkumpolar utbredelse. I Norge hekker den langs hele kysten, samt mange steder i innlandet. Den kan hekke høyt til fjells og er vanligst fra midt-Norge og nordover.

Rødnebbternene overvintrer i havområdene utenfor Antarktis. Arten er derved en av de fugleartene i verden som beveger seg lengst mellom hekke- og overvintringsområdene.

Sabinemåke (*Xema sabini*)

Kjennetegn

Sabinemåken er ca. 30 cm lang og veier ca. 200 gram. Dette er en liten måke med lett flagrende, ternelignende flukt. I sommerdrakt har den et mørkegrått hode med mørkt nebb og gulaktig nebbspiss. I alle drakter har den en markert tegnet vingeverside med vingedekkere og svarte ytre vingefjær i kontrast til hvite vingefjær innerst. I vinterdrakt har den hvitt hode med mørk nakke. Kjønnene er like, men hannen er gjerne litt større enn hunnen.

Biologi

Sabinemåken hekker på bakken, oftest i en rødnebbternekoloni. Alder ved første hekking er ukjent. Den legger 2–3 egg i juni. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 24 dager.

Sabinemåken lever av små fisk, krepsdyr, bløtdyr og insekter. Den henter næring både fra de øvre vannmasser og på land (insekter). Utenfor hekketiden lever de av småfisk og krepsdyr.

Sabinemåken har en fullstendig myting (fjærfelling) etter hekkesesongen fra slutten av august. Vingefjærene mytes hovedsakelig i overvintringsområdene fra november. Den skifter til sommerdrakt i mars-mai.

Utbredelse

Sabinemåken er utbredt i arktisk del av Nord-Atlanteren og i arktisk Russland. I Norge hekker den bare på Spitsbergen. Arten overvintrer i sørlige deler av Atlanteren og Stillehavet

Sangsvane (*Cygnus cygnus*)

Kjennetegn

Voksne sangsvaner kjennetegnes av den hvite fjædrakten og et svart nebb med gul basis.

Unge sangsvaner (i forgrunnen) er grå med et svart nebb med lyserød basis.

Voksne sangsvaner kjennetegnes av den hvite fjædrakten og et svart nebb med gul basis, mens ungfuglene er grå med et svart nebb med lyserød basis. Når de står på land, ser man at både unge og voksne fugler har svarte bein. Ungfuglene skifter til voksendrakt når de er 1–1,5 år gamle. Sangsvanene er store fugler med en vekt på 8–10 kg, og kjønnene er like. De har en trompetaktig lyd.

Biologi

Sangsvane karakteriseres gjerne som en ødemarksfugl da den ofte hekker langt fra folk. På hekkeplassen er den normalt stille og sky.

Hekkingen foregår i myrer og sumpområder, ofte ved mindre vann i skoglandskap, men arten kan også hekke på fjellet. Paret er monogamt og holder sammen hele livet. Både hannen og hunnen deltar i reirbyggingen, og reiret, eller reirplassen, blir ofte benyttet flere år på rad. Hekkingen begynner i april-mai. Reiret kan ha en diameter på 2 meter og bygges av plantedeler og jord. Paret hevder territorium meget sterkt og kan angripe store dyr som sauer og hunder. Hunnen legger 2–7 egg som ruges i 35 dager før de klekkes. Ungene forlater reiret rett etter at de er klekket. De passes av foreldrene, men finner sin egen mat. Ungene blir flygedyktige etter ca. 90 dager og holder sammen med foreldrene gjennom den første vinteren.

Sangsvanene beiter hovedsakelig på vannplanter i ferskvann. Med sin lange hals når den langt ned. Langs kysten beiter den hovedsakelig ålegras *Zostera*. Den kan også beite på land der den finner spillkorn, samt rester av potet og gulrot når åkrene er høstet.

Sangsvanene overvintrer langs hele norskekysten fra Troms og sørover. Mange holder også til i innlandet ved vassdrag og grunne innsjøer.

Utbredelse

Sangsvanene hekker fra Island i vest til Stillehavet i øst. I Norge hekker den hovedsakelig i Troms og Finnmark, men har bredt seg sørover og hekker nå flere steder i Sør-Norge helt sør til Østfold.

Forvekslingsarter

Arten skilles fra knoppsvane på en tilsynelatende slankere kropp og rettere hals i svømmepositur, samt det gule partiet på nebbet.

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Siland (*Mergus serrator*)

Kjennetegn

Silanda er en relativt stor andefugl. Den slanke kroppsformen, tynne halsen og det lange nebbet med en krok ytterst gir de store fiskeendene (siland og laksand) en karakteristisk hodeprofil som skiller de fra andre andefugler selv på langt hold. Hos hannen er kroppssiden lys fram til forkant av vingen der den går over i et mørkt parti med hvite dråpeformede flekker. Den har et brunspraglet brystparti og et grønnsvart hode med en dusk i nakken. Hunnen er meget lik laksandhunnen. Begge har rustrødt hode med strittende nakketopp, men hos silanda går det rustrøde hodet jevnt over i det gråhvite på ryggen. Begge kjønn har et markert bredt hvitt vingefelt, som er lett synlig i flukt.

Biologi

Sammen med ærfugl er silanda den eneste andearten i vårt land som hekker i stort antall på kysten. Den er meget tilpasningsdyktig og hekker også i ferskvann. På kysten ligger hekkeplassene på øyer og holmer i skjærgarden, eller inne i fjordene. Reiret plasseres ofte i terne- og måkekolonier, der den rugende fuglen får god beskyttelse mot predatorer. I innlandet foretrekker den å hekke ved innsjøer og elver med klart vann og steinbunn, men den kan hekke i mange forskjellige habitater, fra skogsterreng opp til vierregionen.

Reiret legges ofte nært vann, meget godt skjult i tett vegetasjon. Hunnen legger 8–10 egg som ruges i 31–32 dager av henne alene. Så snart ungene er tørre, følger de mora til nærmeste vann og er da i stand til å finne mat på egen hånd. De voktes nøye av hunnen som følger kullet et par måneder framover til de blir flygedyktige på seinsommeren. Av og til kan flere kull slå seg sammen.

Etter eggleggingen samles hannene i flokker og trekker mot fiskerike gruntvannsområder på kysten for å myte. Hunnene feller vingefjærene på seinsommeren mens de fortsatt er sammen med ungene og befinner seg i hekkeområdene.

Silendene lever av småfisk som de fanger ved å dykke på grunt vann. Som det går fram av navnet er sil (tobis)Ammodytesspp en viktig næring for silanda. Ellers er spiseseddelen meget omfattende. I vårt land er trolig også småsild og brisling viktige næringsemner, sammen med stingsild og annen småfisk i tangsonen, samt små krepserdyr. Dessuten tar den også yngel av ørret og laks i vassdragene. Næringen er mangelfullt undersøkt i Norge.

Utbredelse

Silanda har en sirkumpolar utbredelse. I Norge finnes den i hele landet. Den overvintrer gjerne ved kysten.

Forvekslingsarter

Siland kan forveksles med laksand og lappfiskand. Laksanda er imidlertid betydelig større enn begge de to andre artene. I tillegg kan silandhannene skilles fra laksandhanner på brunere kroppssider og et brunspraglet bryst og hals. Den i hovedsak hvite lappfiskandhannen er lett å skille fra siland. Silandhunnene har en jevn overgang mellom det brune hodet og bryst-/ryggparti. Hunner hos laksand og lappfiskand har et tydelig

skille mellom rødbrunt hode og grå kropp samt hvit strupeflekk. Hos laksand og siland er nebbet rødlig, og beinfargen oransje, mens både nebb og bein er farget grå hos lappfiskanda.

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Sildemåke (*Larus fuscus*)

Kjennetegn

Sildemåken er ca. 60 cm lang og veier ca. 600–900 gram. I Norge finnes det tre underarter av sildemåken. Den nordlige sildemåken *Larus fuscus fuscus* har svart overside som er like mørk som vingespissene, mens den sørnorske underarten *Larus fuscus intermedius* har en noe lysere overside enn de svarte vingespissene. Underarten *Larus fuscus graellsii* er enda lysere og er mørkegrå på oversiden. Underarten *Larus fuscus fuscus* er den minste av dem og har relativt lengre vinger og spinklere nebb. Sildemåken har gule bein. Kjønnene er like, men hannen er gjerne litt større enn hunnen.

Biologi

Sildemåkene finner ofte mat i jordbruksområder.

Sildemåken hekker spredt eller i kolonier på bakken i flatt eller kupert terreng. Alder ved første hekking er vanligvis 4 (3–6) år. Den legger oftest 3 egg (1–4), og eggleggingen skjer i mai i Sør-Norge og i juni i Nord-Norge. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 27 dager. Ungene flyr etter 30–40 dager.

Sildemåken lever av fisk og andre marine organismer, smånagere, fugler, insekter, plantemateriale og søppel.

Fugler av underartene *Larus fuscus intermedius* og *Larus fuscus graellsii* har en fullstendig myting (fjærfelling) i mai–desember. De starter på hekkeplassen og avslutter i vinterkvarteret. De nordnorske *Larus fuscus fuscus* myter mye senere, i oktober–april, hovedsakelig i vinterkvarteret.

Utbredelse

Sildemåken hekker i Vest-Europa og i vestlige deler av arktisk Russland. Underarten *Larus fuscus fuscus* hekker fra Sør-Trøndelag og nordover, mens *Larus fuscus intermedius* hekker i Sør-Norge. Det er noen få funn av antatt hekkende *Larus fuscus graellsii* i Nord-Norge, trolig fra den islandske bestanden. Det ser ut som om de lyse sildemåkene, trolig for det meste *Larus fuscus intermedius*, er på ekspansjon nordover. Underarten *Larus fuscus fuscus* overvintre i Midt-Østen og i Øst-Afrika, mens *Larus fuscus intermedius* og *Larus fuscus graellsii* overvintre langs kysten av Vest-Europa og Vest-Afrika. Noen få kan også overvintre lengst sør i Norge. Sildemåkene kommer tilbake til Norge i april–mai.

Sjørorre (*Melanitta fusca*)

Kjennetegn

Sjørørrer er nest etter ærfuglen den største dykkanda i Norge. Hannen er kullsvart, delvis med grønn eller fiolett glans hvis man ser den på nært hold, og med en liten hvit flekk under øyet. Nebbet er overveiende rødgult og oppsvulmet ved basis («knøl»). Beina er røde. Hunnen har en mørkebrun fjærdrakt med én lys

flekk fra nebbrota til øyet og en annen fra bakkant av øyet til nakken. Begge kjønn skilles fra svartand på det hvite vingespeilet, som er meget synlig i flukt. I sommerdrakt er hannen mer lik hunnen, men den skifter tilbake til praktdrakten kort tid etter myteperioden. Ungfuglene har en fjædrakt lik hunnens inntil de blir kjønnsmodne 2 år gamle.

Biologi

Reiret plasseres i nærheten av et vann, i kratt av vier, einer eller lyng. Reiret er lite forseggjort, og eggene legges så godt som direkte på bakken mellom blad etc. som eggene kan dekkes med. Hunnen legger 7–10 egg som ruges i 27–28 dager. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekket og forflytter seg sammen hunnen til nærmeste vann der de passes av henne til de er flygedyktige etter 50–55 dager. De finner i denne perioden mat på egen hånd ved å dykke på grunt vann, ned til ca. en halv meter.

Kort tid etter at rugingen har begynt, slår hannene seg sammen og forlater området. De trekker da gjerne til egnede myteområder langs kysten, som regel med sandbunn.

Vinterstid spiser sjøorren hovedsakelig bløtdyr som muslinger og snegler, krepsdyr, pigghuder og manglebørsteormer. Det er lite kjent hva den spiser på hekkeplassene, men trolig mest insektlarver og krepsdyr i tillegg til noen planter.

Utbredelse

Arten hekker fra Fennoskandia og østover til Nord Amerika. Den har en utbredelse som ligner svartandas, men den hekker lenger mot sør både i Eurasia og i Nord-Amerika.

I Norge finnes den i høyere liggende vann i Sør-Norge og nordover til Finnmark.

Hunnene og årsungene forlater hekkeområdene i innlandet og trekker til kysten fra september–oktober. De største vinterforekomstene i Norge synes å være på kyststrekningen fra Lista til Jæren samt Trøndelag.

Forvekslingsarter

Sjøorre kan forveksles med svartand, men er mye større enn denne. Den skiller seg også fra svartand ved at den har hvite felt på vingene.

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Smålom (*Gavia stellata*)

Kjennetegn

Smålommen gir et inntrykk av å være en langstrakt fugl som ligger lavt på vannet. Kjønnene er like. Det spisse og svarte nebbet peker ofte frem eller mer oppadrettet enn storlommens. Smålommen er litt mindre enn storlom. Den har et grått hode og grå nakke med fine svarte og hvite langsgående striper på baksiden. På halsens framside har den en rødbrun strupeflekk. Denne kan på avstand se svart ut, noe som kan gjøre det vanskelig å skille den fra storlom. Buken er hvit. Ryggen er helt mørk, uten hvite flekker. I vinterdrakt ser den annerledes ut. Den har fremdeles en mørk rygg, men på nært hold ser man et hvitspettet mønster.

Den brune fargen på ryggen fortsetter på bakhalsen og nakken i en smal stripe opp over issen til nebbroten. Undersiden og framsiden av halsen opp til haken er lys. Ungfuglene ligner de voksne i vinterdrakt.

Biologi

Smålommen hekker vanligvis ved små dammer, tjern eller vann, som ofte kan være fisketomme. Det viktigste kravet med tanke på reirplassering er at vannstanden er stabil og at det er lave vegetasjonskanter der den kan legge reiret/reirropa. Typiske hekkeplasser kan ligge nær sjøkanten på små øyer langs kysten, på vidstrakte kyst- og skogsmyrer eller på fjellplatå ut mot havet. Reiret plasseres som regel i vannkanten. Den legger som regel 2 egg som ruges i 26–29 dager. Ungene kan søke til vannet så snart de er tørre, men varmes regelmessig på land en ukes tid. De mates av foreldrene, stort sett med fisk som hentes i sjøen eller fra større fiskerike vann med mye småfisk. Ungene blir flygedyktige etter ca. 43 dager. De blir kjønnsmodne 2–3 år gamle.

Smålommen spiser vesentlig fisk på opptil 25 cm lengde, men kan også ta muslinger, krepsdyr og insekter. Par som hekker nær kysten, henter ofte næring i sjøen utenfor.

Smålommen myter fra vinter- til sommerdrakt fra mars til mai. Sommerdrakta skiftes på senhøsten, og inkluderer også vingefjærene.

Utbredelse

Smålommen har en global nordlig, sirkumpolar utbredelse og finnes som hekkefugl på Island, i Irland, Skottland, Skandinavia, Russland, Nord-Amerika og på Grønland.

I Norge finnes smålommen over det meste av landet, men mangler eller er svært fåtallig i flere deler av Sør-Norge.

Forvekslingsarter

I hekkeperioden kan smålommen kun forveksles med storlom, men skilles fra denne på den ensfargede brune ryggen, de svarte og hvite langsgående stripene i nakken og den røde strupen. Den ligger i tillegg ofte med nebbet vendt oppover når den svømmer. I vinterdrakt har smålommen en brunere kropp. Den har også en brunere nakke og en mye hvitere hals. Smålom skilles fra islom og gulnebbblom på størrelsen.

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S. (1994). Norsk fugleatlas. Norsk ornitologisk forening, Klæbu. 552 s.

Lorentsen, SH. (2006). Smålom *Gavia stellata*. I T Svorkmo-Lundberg, V Bakken, M Helberg, K Mork, JE Røer og S Sæbø (Red.), Norsk vinterfuglatlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid (s. 120-121). Norsk ornitologisk forening, Trondheim.

Stellerand (*Polysticta stelleri*)

Kjennetegn

Hannen kjennes lett på sin fargerike fjærdrakt. Hunnen er jevnt brun over det hele.

Stelleranda er på størrelse med havelle. Hannen er lett kjennelig på den rustbrune undersiden (bryst og kroppssider) og det hvite hodet med en kort, lysegrønn nakketopp, svart øyeflekk og blåsvart strupe og

halsring. Ryggen er svart, og et hvitt felt på fremvingen er godt synlig i flukt. Hunnen er mørkebrun med mørkeblått vingespeil forsynt med hvite kanter foran og bak. Den er meget lik hunnen hos ærfugl, men nebb og hodeform er helt annerledes. Den har et bredt nebb som er forholdsvis flattrykt. I sommerdrakt er hannen lik hunnen, men er noe lysere på siden. Ungfuglene ligner hunnen det første året. Etter det første året får unge hanner en fjærdrakt som har noen av trekkene til de voksne hannene. De blir fullt utfargede når de er to år.

Biologi

Forplantningsbiologien er lite kjent. Reiret legges skjult i vegetasjonen nær kanten av ferskvann. Hunnen legger 6-8 egg. Rugetiden er ukjent. Hunnen passer ungene til de er flygedyktige.

Stelleranda spiser krepsdyr, snegler og skjell.

Utbredelse

Stelleranda hekker langs den Russiske tundraen fra sentrale deler og østover til Beringstredet i Stillehavet.

Forvekslingsarter

Stellerandhannene er så karakteristiske at de neppe kan forveksles med andre marine dykkender. Hunnene kan minne om små ærfugl eller praktærfuglhunner, men størrelsesforskjellen mellom disse gjør at mulighetene for forveksling er små.

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Zydelis R, Lorentsen SH, Fox AD, Kuresoo A, Krasnov Y, Goryaev Y, Bustnes JO, Hario M, Nilsson L og Stipnice A. (2006). recent changes in the status of Steller's Eider *Polysticta stelleri* wintering in Europe: a decline or redistribution? Bird Conservation International 16: 217-236.

Stjertand (*Anas acuta*)

Kjennetegn

Stjertanda er med sine 50–65 cm og 600–1100 gram en stor and. Den er lang og slank, med relativt lite hode og lang, slank hals. Kjønnene er ulike.

Hannen i praktdrakt (under paringstiden) er umiskjennelig. Hodet er brunlig, brystet er hvitt og med en hvit kile som går opp i hodet bak i nakken. Vingespeilet (tegning på oversiden av vingene) er grønnsvart, innrammet av hvitt i bakkant og gulbrunt i forkant. Bakstussen har partier med kremgult og svart. Stjerten er, som navnet tilsier, spesielt lang hos stjertandhannen i forhold til hos andre gressender. Nebbet er blågrått og svart.

Hunner og ungfugler er spraglete gråbrune med blågrått nebb. Hodet er ensfarget brunt uten tegninger. Også hos hunnen er stjerten ganske lang og spiss. Hannen i eklipsedrakt (utenfor paringstiden) ligner hunnen, men har større kontrast mellom overside og resten av kroppen. Dessuten er nebbfargen omtrent som i praktdrakten.

Hannens kurtiselyd er et krikkandlignende “krikk”, men som er lavere i toneleie og mykere. Stjertanda har også et stokkandlignende “kvækk” på repertoaret.

Biologi

Stjertanda foretrekker små og grunne innsjøer, myrer med åpent vannspeil og stilleflytende elver med rik vegetasjon. Fortrinnsvis foretrekkes slike våtmarker i åpne områder.

Den spiser mest vegetabilsk føde som frø, vannplanter og siv. En del insekter, skjell og krepsdyr, samt noe amfibier og småfisk, står også på menyen.

Pardannelsen skjer i løpet av vinteren, og paret holder sammen til hunnen har startet rugingen av eggene. Begge kjønn hekker som regel fra de er ett år gamle, men noen venter til de er to år.

Reiret plasseres på bakken mellom vier, lyng og gress, som regel nær vann.

Stjertanda ankommer gjerne i løpet av april, og eggleggingen skjer i mai–juni. Normalt legges 7–9 egg (6–12), og de er hvite eller gulgrønne av utseende. Hunnen ruger eggene i 22–24 dager. Ungene forlater reiret og finner føde selv så snart de er klekket ut av egget. De passes av hunnen og er flygedyktige etter 40–45 dager.

Utbredelse

Stjertanda hekker fra de nordvestlige deler av Europa og østover i de nordlige delene av Sibir og Nord-Amerika. I Norge finnes den fåtallig over hele landet, men det største antallet er i Nord-Norge. I Sør-Norge er den mest utbredt i lavereliggende fjellstrøk.

Hvor fugler fra Norge overvintrer, er lite kjent, men trolig drar de hovedsakelig til Vest-Afrika. Trekket sørover starter i september–oktober. Noen få individer overvintrer imidlertid i kyststrøk i Sør-Norge.

Forvekslingsarter

Stjertandhannen i praktdrakt er lett gjenkjennelig, men hunner, ungfugler og hanner i eklipsedrakt (utenfor paringstiden) kan lett forveksles med andre hunnfargede ender, som brunnakke, stokkand, skjeand og snadderand. Viktige kjennetegn for å skille stjertanda fra disse er farge på vingespeil og bein, farge og fasong på nebbet, slankere kropp og lang, slank hals, relativt ensfarget hode, samt lengre og spissere stjert.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 2: Species accounts (Cairina to Mergus). Oxford University Press, Oxford. 462s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Rør JE og Sæbø S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Stokkand (*Anas platyrhynchos*)

Kjennetegn

Stokkandhunn viser fram artens karakteristiske blåfiolette vingespeil (tegning på oversiden av vingen) som er innrammet i hvitt.

Stokkanda er med sine 50–65 cm og 750–1575 gram en stor and. Den har oransjerøde bein og blåfiolett vingespeil (tegning på oversiden av vingen) som er innrammet i hvitt. Kjønnene er ulike.

Hannen i praktdrakt (under paringstiden) er lett gjenkjennelig med grålig kropp, metallisk grønt hode, gult nebb, smal hvit halsring, svart bakstuss og brunt bryst. Hannen i eklipsedrakt (utenfor paringstiden) er relativt lik hunnen, men har beholdt sitt gule nebb og svarte bakstuss i tillegg til at den er mer kontrastrik i de grå og brune sjatteringene i fjærdrakten. Hunnen og ungfuglene er mer anonymt farget i brunt og grått. Nebbet er farget i guloransje og svart.

Stokkanda lager mye lyd. Hannens kurtiselyder består av noen enkle, lyse plystrelyder. Hele året, og av begge kjønn, kan man høre et hest og nasalt “kvæækk–kvæækk–kvæækk” som gjerne kan være litt utdratt og fallende i formen.

Biologi

Stokkanda foretrekker grunne og næringsrike innsjøer, men kan påtreffes i en lang rekke habitater i tilknytning til vann. Den unngår strie elver og næringsfattige vann. Arten er svært tilpasningsdyktig og er tolerant for menneskelig tilstedeværelse. Den hekker for eksempel i parkanlegg og andre steder hvor det ferdes mye folk.

Menyen er variert. Den spiser mye planteføde som for eksempel frø, unge vannplanter, gress og spillkorn. Animalsk føde utgjør også en viktig del av dietten. Dette kan være insekter både på land og til vanns, men også skjell, krepsdyr, meitemark, av og til også fisk og amfibier.

Pardannelsen skjer i løpet av høsten og vinteren. Hannen jager bort andre hanner fra området nær reiret fram til hunnen er godt i gang med rugingen av eggene. Deretter forlater han henne. Begge kjønn hekker som regel fra de er ett år gamle.

Reiret plasseres på bakken i tett vegetasjon, gjerne nær vann. Stokkanda kan også bygge reir i hulrom (trær og lignende), samt i bygninger.

Eggleggingen skjer som regel fra april i Sør-Norge, noe senere i nord og i høyereliggende strøk. Normalt legges 9–13 egg (4–18), og de er grågrønne eller blåaktige av utseende. Hunnen ruger eggene i 27–28 dager. Ungene forlater reiret og finner føde selv så snart de er klekket ut av egget. De passes av hunnen og er flygedyktige etter 50–60 dager.

Utbredelse

Stokkanda hekker i hele Europa, Nord-Afrika, samt store deler av Asia og Nord-Amerika. Arten finnes også på Hawaii og er introdusert til Australia og New Zealand. I Norge forekommer stokkanda over hele landet og er vår vanligste gressand.

En del av stokkendene i Skandinavia overvintrer i Danmark, Tyskland, Nederland og Storbritannia. Det er allikevel mange som overvintrer også i Norge, spesielt i kystnære strøk i Sør-Norge, men også i innlandsstrøk på Østlandet.

Forvekslingsarter

Stokkandhannen i praktdrakt er lett gjenkjennelig, men hunner, ungfugler og hanner i eklipsedrakt kan lett forveksles med andre hunnfargede ender som stjertand, skjeand og snadderand. Viktige kjennetegn for å skille stokkanda fra disse er farge på vingespeil og bein, farge og fasong på nebbet, samt kraftigere kropp. Stokkandhunnen minner også mye om en krikkandhunn i fjærdrakten, men er mye større og har blåfiolette i stedet for grønne vingespeil.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 2: Species accounts (CairinatoMergus). Oxford University Press, Oxford. 462s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Rør JE og Sæbø S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Storjo (Stercorarius skua)

Kjennetegn

De hvite flekkene som storjoen har på vingene vises også godt på oversiden.

Storjoen er ca. 55 cm lang og veier ca. 1,5 kg. Den har en brun fjærdrakt med gulbrune striper på oversiden og i nakke og hals. Den har ubetydelig forlenga midtre stjerthjør. Vingene har store hvite flekker på basis av håndsvingfjærene. Ungfuglene er mørkere og jevnere brun med mørkere hode, og mangler de gulbrune stripene. Kjønnetene er like.

Biologi

Storjoen hekker i spredte par eller i kolonier. Reiret legges ofte i tørr heivegetasjon. Alder ved første hekking er ca. 7 (4–9) år. Den legger 1–2 (3) egg i juni. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 29 dager. Eggene klekkes asynkront, dvs. med noen dagers intervall. Ungen er flyvedyktig etter ca. 44 dager.

Storjoen foretrekker å stjele fisk fra andre sjøfugler, men den kan også fange fisk selv. Den spiser også egg og fugleunger, samt små og mellomstore voksne fugler, foruten åtsler og avfall.

Storjoen har fullstendig myting (fjærfelling) i august–mars, og delvis myting før den ankommer hekkeplassen.

Utbredelse

Storjoen forekommer bare i den nordøstlige del av Atlanterhavet. I Norge hekker arten spredt og fåtallig på kysten fra Sunnmøre og nordover, men er vanlig på Bjørnøya og Spitsbergen. Den hekker i nærheten av fuglefjell eller mindre øyer med store kolonier av måker og terner. Voksne storjoer overvintrer i kystnære havområder i SV-Europa, mens ungfuglene drar til tropiske farvann om vinteren.

Storlom (*Gavia arctica*)

Kjennetegn

Storlommen gir et inntrykk av å være en langstrakt fugl som ligger lavt på vannet. Kjønnene er like. Den har et kraftig, spisst og dolkeformet svart nebb som peker rett frem (parallelt med vannflata) eller svakt oppadrettet. I sommerdrakt har den et grått hode og grå nakke med stor svartfiolett flekk på halsens fremside. Langs sidene av halsen har den svarte og hvite lengdestriper. Buken er hvit. På den svarte ryggen har den to par hvite felter med mørke tverrstriper. I vinterdrakt ser den helt annerledes ut med en mørk, nesten svart rygg, gråsvart hals og nakke og en hvit underside som strekker seg opp til haken. Ungfuglene ligner de voksne i vinterdrakt. En voksen storlom veier 2,5–3,5 kg.

Biologi

Storlommen hekker ved ferskvann spredt over hele landet, i Sør-Norge helt overveiende i indre og høyereliggende strøk, men kan også hekke i lavlandet. I Nord-Norge er det vanlig at den hekker helt ut mot kysten. Den holder helst til ved større, vegetasjonsfrie og dype vatn med god sikt. Om vatnet den hekker ved er fisketomt, spiller mindre rolle, bare den kan hente føde i nærheten. Hvis den hekker ved kysten, kan den også hente næring i marine områder. Reiret er oftest bare en fordypning i bakken, men kan ha et sparsommelig underlag av vannplanter eller kvister. Reiret legges like ved vannkanten, gjerne på en liten holme. Den legger oftest 2 egg som ruges av begge foreldrene i 28–30 dager. Ungene forlater reiret rett etter klekking og passes på av foreldrene inntil de er flygedyktige etter 60–65 dager. De fores av begge foreldrene i denne perioden, og begynner ikke å fange fisk selv før de er 60–70 dager. Storlommen blir kjønnsmoden etter 2–3 år.

Storlommen tar vesentlig fisk, men kan også ta muslinger og krepsdyr. Fugler som hekker nær kysten kan oppsøke sjøen og fiske der.

Storlommen myter fra vinter- til sommerdrakt fra mars til mai. Sommerdrakta skiftes på seinhøsten og inkluderer også vingefjærene.

Utbredelse

Storlommen har en tilnærmet sirkumpolar utbredelse, men hekker ikke på Grønland. I Norge hekker den over hele landet, men er mer knyttet til innlandet og store vatn enn smålommen.

Storlommen overvintrer i noen grad langs sørlige deler av kysten. De fleste trekker imidlertid sørover og overvintrer langs kysten av Nordsjøen og sørover til Frankrike og Nord-Spania.

Forvekslingsarter

I hekkeperioden kan storlommen kun forveksles med smålom, men skilles fra denne på de mørke tverrstripene på ryggen, samt en svart strupe og et dolkeformet nebb. I vinterdrakt har storlommen et overveiende svart-hvitt utseende, i motsetning til smålom som er mer brunfarget. Dette er særlig tydelig i nakke og hals der storlommen har et skarpt skille mellom den mørkegrå bakhalsen og nakken og den lyse framsiden av halsen.

Hos smålommen er nakken brunere, og den har en mye hvitere hals. Storlom skiller fra islom og gulnebbblom på størrelsen, samt det svart-hvite inntrykket den gir i vinterdrakt.

Kilder

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S. (1994). Norsk fugleatlas. Norsk ornitologisk forening, Klæbu. 552 s.

Lorentsen, SH. (2006). Storlom *Gavia arctica*. I T Svorkmo-Lundberg, V Bakken, M Helberg, K Mork, JE Røer og S Sæbø (Red.), Norsk vinterfuglatlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid (s. 122-123). Norsk ornitologisk forening, Trondheim.

Stormsvaler (*Hydrobates leucorhous*)

Kjennetegn

Stormsvaler er en svartaktig fugl. Den er med sine 18–21 cm noe større enn havsvaler. Den har en kløftet stjert, og på nært hold kan man se at den hvite overgumpen har ei grå midtlinje. Overflaten av vingene er mørkere ytterst enn innerst og har et lysebrunt bånd på tvers over indre deler av vingen. Den har en meget karakteristisk flaggermuslignende flukt som stadig veksler i hastighet og retning. Den følger ikke fartøyer. Det er ingen forskjeller mellom hann og hunn, og ungfuglene ligner de voksne, men enkelte individer kan ha lysere fjærtipper enn de voksne fuglene. En voksen stormsvaler veier 40–50 gram.

Biologi

Stormsvalene hekker i kolonier på øyer langt fra fastlandet.

Reiret til stormsvalene er et hull i bakken som hos noen par ikke fores med noe materiale, men som hos andre inneholder betydelig mengde gress og blader. Den hekker i hulrom, under steiner, i ur eller i en forlatt lundehule. Arten starter ikke hekkesesongen før på ettersommeren, når kveldene begynner å bli mørke. Eggleggingen starter derfor ikke før i august/september. Hunnen legger kun ett egg som ruges av begge foreldrene i ca. 40 døgner. Ungen fores av begge foreldrene til den er 60–70 dager gammel. På grunn av den sene oppstarten av hekkesesongen forlater ungene gjerne ikke reiret før i november/desember. Ungene finner maten på egen hånd etter at de har forlatt reiret.

Den lever av små planktoniske organismer som den plukker fra overflata, som små krepsdyr, vingesnegler, bittesmå blekspruter og lignende.

Utbredelse

Stormsvalen har en sirkumpolar utbredelse på den nordlige halvkule og finnes både i Atlanterhavet og Stillehavet. I Atlanterhavet finnes de største forekomstene i vest.

I Norge er den kun påvist hekkende på Røst, men er observert i hekketiden på flere andre lokaliteter langs kysten.

Forvekslingsarter

Stormsvalen er noe større enn havsvaler og skiller seg fra denne på en kløftet stjert. Den er også noe mørkere ytterst på oversiden av vingen og har et lysebrunt tverrgående bånd over vingen.

Kilder

Anker-Nilssen T, Barrett RT, Lorentsen SH, Strøm H, Bustnes JO, Christensen-Dalsgaard S, Descamps S, Erikstad KE, Fauchald P, Hanssen SA, Lorentzen E, Moe B, Reiertsen TK og Systad GH (2015). SEAPOPOP. De ti første årene. Nøkkeldokument 2005-2014. – SEAPOPOP, Norsk institutt for naturforskning, Norsk Polarinstitut & Tromsø Museum – Universitetsmuseet. Trondheim, Tromsø. 58 s.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Mitchell PI, Newton SF, Ratcliffe N og Dunn TE (2004). Seabird populations of Britain and Ireland. Results of the Seabird 2000 census (1998-2002). T & AD Poyser, London. 511s.

Storskarv (*Phalacrocorax carbo*)

Kjennetegn

Storskarven er en stor svart sjøfugl med en blåaktig metallglans i fjærdrakten. Den er omtrent på størrelse med en gås. Den forekommer i to underarter i Norge; den marine underarten *Phalacrocorax carbo subsp. carbo*, og den mer kontinentale underarten *Phalacrocorax carbo subsp. sinensis* (som også kalles mellomskarv). Begge underartene har en karakteristisk hvit strupeflekk. Voksne fugler i paringsdrakt har også en tydelig hvit flekk på låret, mens mellomskarven i tillegg har en god del hvitt på sidene av halsen og nakken. Noen skarver av den marine underarten kan også ha hvite tegninger i hodet, spesielt i halsen. Ungfuglene har en mer brunlig fargetone og er lyse i buken fram til de oppnår voksendrakt 2 år gamle. Det er ikke enkelt å skille de to underartene fra hverandre. Det sikreste kjennetegnet når man ser de på nært hold, er at vinkelen mellom nebb og det gule feltet ved nebbrota er 90 grader eller mer hos mellomskarven og mindre enn 90 grader hos den marine underarten.

Biologi

Storskarvkoloniene ligger på små holmer og skjær ytterst i skjærgarden, men kan også ligge på klipper ut mot havet, gjerne i bratte berg. Mellomskarven plasserer ofte reirene i trær, men kan også hekke på bakken.

De første storskarvene begynner å samle seg ved koloniene allerede i begynnelsen av april. De gamle hannene er først ute og finner ofte tilbake til fjorårets reirplass. Hannene er nå i sin fineste prakt med glinsende svart fjærdrakt og de lett synlige hvite partiene på lår (begge underartene) og hode (mellomskarven). Disse hvite flekkene spiller en viktig rolle i paringsspillet. Skarvene flagrer med vingene så hvitflekken vekselvis tildekkes slik at det ser ut som en blinkende lykt på avstand. Dette tiltrekker hunnene som inspiserer de ulike hannene og deres reirplasser. Så snart paret er etablert, parer de seg og bygger ferdig reiret. Etter kort tid legger hunnen 3–4 egg som ruges i en måneds tid. Hos den atlantiske storskarven blir de fleste eggene lagt i midten av mai, men på denne tiden har allerede de første ungene sett dagens lys hos den kontinentale underarten (mellomskarven). Andre, særlig yngre fugler, legger ofte ikke egg før langt ute i juni, og de som mislykkes med de første eggene kan også legge nye på denne tiden. På den måten blir det stor spredning i alder hos ungene som vokser opp. En finner ikke sjelden skarvunger i reirene så seint som i august, på en tid de fleste har forlatt kolonien. Storskarvens unger forlater reiret etter ca. 50 dager, men blir fortsatt matet av foreldrene i flere uker framover.

Typisk næring hos den atlantiske underarten er torskefisk på 100–300 g, opp til 700 g, mens den kontinentale underarten (mellomskarven) hovedsakelig beiter på brakkvannsfisk. Andre prefererte arter er sild, lodde, flyndrefisker og ulker, men matseddelen er meget omfattende.

Utbredelse

Storskarven har en nær kosmopolitisk utbredelse, men mangler i Sør-Amerika. Den atlantiske storskarven hekker ved Nord-Atlanterens kyster, mens mellomskarven har en mer kontinental utbredelse og følger de store ferskvannssystemene i Europa.

I Norge hekker den Atlantiske storskarven langs kysten fra Hordaland nordover til grensen mot Russland. Siden 1997 har også mellomskarven begynt å hekke i Norge, med kolonier på kyststrekningen fra Østfold til Rogaland.

Forvekslingsarter

Storskarven er større og kraftigere enn toppskarv. De voksne fuglene har, i motsetning til toppskarv, en hvit flekk ved låret og hvite tegninger i hodet i hekketiden. I flukt har storskarvene tregere vingeslag enn toppskarvene. De kan ofte minne om en gås i flukt.

Kilder

Anker-Nilssen T, Barrett RT, Lorentsen SH, Strøm H, Bustnes JO, Christensen-Dalsgaard S, Descamps S, Erikstad KE, Fauchald P, Hanssen SA, Lorentzen E, Moe B, Reiertsen TK og Systad GH (2015). SEAPOPOP. De ti første årene. Nøkkeldokument 2005-2014. – SEAPOPOP, Norsk institutt for naturforskning, Norsk Polarinstitut & Tromsø Museum – Universitetsmuseet. Trondheim, Tromsø. 58 s.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Mitchell PI, Newton SF, Ratcliffe N og Dunn TE (2004). Seabird populations of Britain and Ireland. Results of the Seabird 2000 census (1998-2002). T & AD Poyser, London. 511s.

Stripegås (*Anser indicus*)

Kjennetegn

Stripegåsa er litt mindre enn grågåsa. Kroppslengden er 71–76 cm, og vekten 2000–3000 gram. Den skiller seg markant ut fra de andre gåseartene i utseende. Kroppen er lyst grå, med en brunaktig flekk på flanken over beina. Hodet er hvitt, med to distinkte svarte bånd eller bøyler som går over hodet og ned på kinnet. Ett av disse båndene når øyet, mens det andre er plassert litt lenger bak på hodet. På hver side av halsen har stripegåsa en vertikal hvit stripe som er innrammet i brunt. Nebbet er gult med svart spiss, mens beina er oransjegule. Vingene er grå i front og svarte i bakkant. Kjønnene er like i fjærdrakt, men hannen er litt større.

Ungfuglene ligner de voksne, men i stedet for de to bøylene på hodet har de et sammenhengende svart parti på toppen av hodet fra øyet og bakover på nakken.

Lyden består av kakling og trompetlyder som ligner på flere av de andre gåseartene.

Biologi

Arten forekommer i første rekke ved vann og vassdrag.

Stripegåsa spiser hovedsakelig plantemateriale som for eksempel gress, røtter og korn, men den kan også beite på vannplanter.

Arten er monogam, og paret holder gjerne sammen hele livet. Det er imidlertid også kjent at en hann kan ha et harem med opptil fem hunner. Begge kjønn hekker som regel fra de er to eller tre år gamle. Stripegåsa

hekker både enkeltvis og i kolonier, som kan bestå av over 1000 par. Reiret plasseres som regel på bakken, men det kan av og til plasseres i trær. Det bygges av gress og andre plantematerialer, og fores med dun. Eggleggingen i Europa skjer som regel i perioden april–mai. Den legger vanligvis 4–6 (3–8) kremhvite egg, som hunnen ruger alene i 27–30 dager før de klekkes. Hannen vokter og forsvarer reiret under rugingen. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekket. De passes av foreldrene, men finner maten selv, inntil de er flygedyktige etter 49–60 dager. De holder seg sammen med foreldrene gjennom den første vinteren.

Utbredelse

Stripegås kommer opprinnelig fra Sentral-Asia. Den ble innført til Europa på 1900-tallet og har spredt seg naturlig, og med menneskelig hjelp, til Skandinavia. Den er foreløpig (2022) etablert med hekkebestander i 7 land i Europa, men de fleste av disse er små og ustabile. De første individene i Norge ble observert på 1950-tallet.

På 1950-tallet og framover til inn på 1970-tallet fantes det en liten hekkebestand i Rogaland. Siden den gang har man registrert noen få, sporadiske hekkefunn nordover til Træna i Nordland. Siste hekkefunn så langt (til og med 2022) ble gjort på Grip, Møre og Romsdal i 2018. Arten observeres imidlertid regelmessig over hele Norge, og i perioden 2011–2020 ble det i gjennomsnitt registrert 92 individer årlig. Arten er også funnet noen få ganger på Bjørnøya og Svalbard.

Det blir observert noen få individer i Norge vinterstid, men de aller fleste observasjoner gjøres i perioden mai–september. Det er rimelig å anta at de fleste individene overvintrer lenger sør i Europa.

Forvekslingsarter

Stripegås er umiskjennelig, og kan egentlig ikke forveksles med noen annen art som forekommer regelmessig i Norge.

Kilder

Artsobservasjoner.<https://www.artsobservasjoner.no/>

Bauer H-G (2020). Bar-headed goose *Anser indicus*. S. 119 i Keller V, Herrando S, Voríšek P, Franch M, Kipson M, Milanesi P, Martí D, Anton M, Klvanová A, Kalyakin MV, Bauer H-G og Foppen RPB (red.) European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona, Spain. 967s.

Bevanger K (2005). Nye dyrearter i norsk natur. Landbruksforlaget, Oslo. 200s.

Carboneras C og Kirwan GM (2020). Bar-headed Goose (*Anser indicus*), version 1.0. I Hoyo J del, Elliott A, Sargatal J, Christie DA og Juana E de (red.) Birds of the World. Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA.<https://doi.org/10.2173/bow.bahgoo.01>.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 1: General chapter, and species accounts (AnhimatoSalvadorina). Oxford University Press, Oxford, UK. 446s.

Stokke BG og Gjershaug JO (2018). *Anser indicus*, vurdering av økologisk risiko. Fremmedartslista 2018. Artsdatabanken. Hentet (2022, 1. november) fra <https://www.artsdatabanken.no/Fab2018/N/1084>.

Winnem AM (2020). Fugler i Norge i 2018. Rapport fra Norsk faunakomiteé for fugl (NFKF). BirdLife Norge. Fugleåret 2018: 60–133.

Winnem AM (2021). Fugler i Norge i 2020. Rapport fra Norsk faunakomiteé for fugl (NFKF). BirdLife Norge. Fugleåret 2020: 68–151.

Svartand (*Melanitta nigra*)

Kjennetegn

Svartandhannen er fullstendig svart (med blåglans), bare med en gulrød flekk på nebbet. Hunnen er overveiende mørkebrun med lys strupe og kinnparti, som avgrenses mot den mørke issen i en skarp linje gjennom øyet. Hunnen har bare litt gult ved neseborene. Begge kjønn mangler det hvite vingebåndet man finner hos sjøorre. Ungfuglene har en fjærdrakt lik hunnens inntil de blir kjønnsmodne 2 år gamle.

Biologi

Svartanda hekker ved ferskvann i høyereliggende områder, særlig i vier- og bjørkeregionen. Den kan også finnes i øvre del av barskogen og dels også ute ved kysten. Reiret plasseres mellom vier, einer og annen høy vegetasjon, som regel på tørr grunn nær ferskvann.

Reiret legges på et sammenrasket underlag av mose, visne strå og blad. Hunnen legger 7–10 egg som ruges i ca. 30 dager av hunnen alene. Hannen forlater henne så snart eggene er lagt. Ungene forlater reiret straks etter at de er klekket og forflytter seg sammen med hunnen til nærmeste vann der de passes av henne til de er flygedyktige etter 45–50 dager. De plukker maten selv i denne perioden.

Svartender benytter seg kun av marine miljøer til myting og overvintring og beiter både på hardbunn og sandbunn, på 2–20 m dyp vann. Flokker av mytende svartender, i overveiende grad voksne hanner, kan finnes flere steder langs norskekysten på ettersommeren.

Næringen består overveiende av bløtdyr som muslinger og snegler, men også børsteormer, krepsdyr og pigghuder.

Utbredelse

Svartanda hekker i alpine områder og tundraområder i et belte fra Island gjennom Russland til Stillehavet. I Norge hekker den spredt ved fjellvatn, hovedsakelig i bjørke- og vierregionen fra Ryfylke til Finnmark, og delvis ned i barskogen, helt inn mot svenskegrensa. Unntaksvis kan den også hekke ved kysten.

Forvekslingsarter

Svartand kan forveksles med sjøorre, men er noe mindre enn denne og mangler de hvite feltene på vingene. Sjøorrerne har også et kraftigere nebb som virker gulere enn svartendenes. Hunnene kan forveksles med havellehunner, men er mørkere i bukpartiet enn disse.

Kilder

BirdLife International 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Bird Life International, Cambridge. 374 s.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Svartbak (*Larus marinus*)

Kjennetegn

Svartbaken er ca. 70 cm lang og veier ca. 1500–2500 gram. Dette er en stor hvit måke med svart overside og kraftig nebb. Beinfargen er blekt rosa. I vinterdrakt har hode og hals brune strekflekke. Ungfuglene er mørkspettet fram til tredje vinter da de får svart rygg. Kjønnene er like, men hannene er gjerne litt større enn hunnene.

Biologi

Svartbaken hekker spredt eller i kolonier på noen hundre par. Reiret ligger oftest åpent på nakent berg. Alder ved første hekking er 4–5 år. Den legger oftest 3 egg (2–4) og eggleggingen skjer i april–mai, noen ganger allerede i mars. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 27 dager. Ungene flyr etter 45–50 dager.

Svartbaken lever mest av død fisk, men tar også ofte rognkjeks på grunt vann. Den lever av krepsdyr, pigghuder, bløtdyr, åtsler og søppel. Om sommeren tar den en del egg og fugleunger.

Svartbaken har en fullstendig myting i mai–desember, og myter til sommerdrakt i januar–april.

Utbredelse

Svartbaken er utbredt på østkysten av Nord-Amerika, Grønland, Island, Storbritannia, Vest-Frankrike og Skandinavia. Noen få par hekker på Svalbard. Arten overvintrer langs hele norskekysten. En del fugler trekker sørover til Kontinentet og Storbritannia, noen helt til Spania.

Taigasædgås (*Anser fabalis*)

Kjennetegn

Taigasædgås er en gråbrun gås som av størrelse er litt mindre enn grågås. Den har et brunt helhetsinntrykk, mørk hals og oransje bein og nebb med svarte tegninger. Bortsett fra at hannene er litt større enn hunnene, er kjønnene like. Ungfuglene er den første høsten gjennomgående gråere enn voksenfuglene og har et mer utydelig mønster på oversiden og er mer spettet på undersiden. En voksen taigasædgås veier 2,2–4 kg.

Biologi

Taigasædgåsa er en utpreget innlandsfugl som hekker i tett barskog og bjørkeskog med innslag av vann, enten som myr, elver eller små vatn. Reiret ligger vanligvis nært vann, gjerne på en gresskledd holme i elv eller i utkanten av ei skogsmyr, men det kan også ligge opp til en kilometer fra myr eller vassdrag. I hekkeområdene lever den av planter den kan finne på myrer eller i eller nært vatn. Den kan også spise mye krekling og blåbær.

Taigasædgåsa er en meget sky fugl og vanskelig å oppdage i hekketida, selv i områder der det kan hekke flere par, og hekkebestanden kan derfor være større enn det som er kjent i dag. Den hekker vanligvis i spredte par, men kan noen ganger danne små, løse kolonier. Den letteste måten å oppdage arten på, er å se etter sportegn som avføring og mytefjær i beiteområdene.

Arten ankommer sannsynligvis hekkeplassene fra siste halvdel av april til midten av mai. Hunnen legger vanligvis 4–6 egg som ruges i 25–29 dager. Ungene forlater reiret kort tid etter klekking og er flygedyktige etter ca. 56 dager.

Taigasædgjess som hekker i Nord-Trøndelag, trekker til Jylland i Danmark hvor de overvintrer. Arten blir regelmessig sett i Norge vår og høst, og et lite og varierende antall kan også overvinthere i landet, først og

fremst på Jæren.

Utbredelse

Taigasædgåsa hekker i taiga- og skogkledte tundraområder fra Fennoskandia gjennom Nord-Russland til Stillehavet.

Arten hekker svært fåtallig på grensa mellom Trøndelag og Nordland, samt østlige deler av Troms og Finnmark. Det er i tillegg mulig at noen få par kan hekke i Hedmark.

Forvekslingsarter

Taigasædgås er svært lik den nært beslektede arten tundrasædgås. Sistnevnte virker mer kompakt, og har kortere og mørkere nebb med mindre oransje.

Taigasædgås skiller seg fra grågås med et brunere helhetsinntrykk, en mørkere hals og oransje bein og nebb med svarte tegninger.

Taigasædgås kan også forveksles med kortnebbgås, men denne er gråere på ryggen, har mørkere hals og kortere nebb, samt mer kjøttfargede bein enn taigasædgåsa.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>. Sjekket 25.06.2021.

Bakken V, Runde O og Tjørve E (2003). Norsk ringmerkingsatlas. Vol. 1. Stavanger museum, Stavanger.

Carboneras C og Kirwan GM (2020). Taiga Bean-Goose (*Anser fabalis*), version 1.0. I Birds of the World (Billerman SM, Keeney BK, Rodewald PG og Schulenberg TS, Redaktører). Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA.<https://doi.org/10.2173/bow.taibeg1.01>.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Oxford University Press.

Follestad A (1994). Betydningen av et myteområde for sædgås i Nord-Trøndelag. - NINA Oppdragsmelding 268: 1-31.

Kroglund RT og Østnes JE (2015). Status for Sædgås *Anser f. fabalis* i Nord-Trøndelag. Utredning 180. Høgskolen i Nord-Trøndelag. 30 s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Teist (*Cepphus grylle*)

Kjennetegn

Teisten er 32–38 cm lang og veier ca. 400 gram. I sommerdrakt er den svart med store hvite vingefelt, spist svart nebb og røde bein. I vinterdrakt har den hvit underside og hvit- og svartspettet hode og overside. Ungfuglene i første vinterdrakt ligner de voksne, men de hvite vingefeltene har mørke tegninger. Kjønnene er like.

Biologi

Teisten er en kolonihekker, som plasserer eggene skjult i en steinur eller bergsprekk. Den er også funnet hekkende under takstein på sjøbuer og i steinvarder på skjær langs kysten. Alder ved første gangs hekking er

4 år. Den legger vanligvis 2 egg og eggleggingen skjer normalt i begynnelsen av juni. Eggene ruges av begge foreldrene i ca 30 dager. Ungene forlater først reiret i en alder av 40 dager. De klarer seg da selv.

Teisten lever av småfisk, særlig tangsprell og ulker. Dessuten planktoniske krepsdyr og bløtdyr. Den kan dykke ned til minst 20 meters dyp, men som oftest henter den næring på grunt vann.

Teisten har en fullstendig myting (fjærfelling) etter hekkesesongen i august-november, og er flyveudyktig mens vingefjærene vokser ut. Den myter så kroppsfjærene til sommerdrakt i mars-april.

Utbredelse

Teisten har en tilnærmet sirkumpolar utbredelse. I Norge hekker den langs hele kysten fra Østfold til Øst-Finnmark, samt på Jan Mayen, Bjørnøya og Spitsbergen. Arten overvintrer langs hele norskekysten. Gjennfunn av ringmerkede fugler tyder på at den overvintrer i nærheten av hekkeplassene.

Toppand (Aythya fuligula)

Kjennetegn

Toppanda er med sine 40–47 cm og 500–1000 gram en mellomstor and. Den har stort hode og utpreget nakketopp, spesielt hos hannen. Derav navnet toppand. Nebbet er gråblått med bred, svart spiss. I flukt er de lange, hvite båndene i bakkant av vingene lett synlige. Kjønnene er ulike.

Hannen i praktdrakt (under paringstiden) er sterkt kontrastfarget med hvite flanker og ellers svart kropp. Hodet er blåsvart og øynene er gule. Hunner og ungfugler har lysebrune flanker og ellers brunlig kropp. En del hunner har hvite partier rundt nebbrota, men aldri så utpreget som hos bergand. Hanner i eklipsedrakt (utenfor paringstiden) framstår som en mellomting mellom en hann i praktdrakt og en hunn.

Hannens kurtiselyd er en kort boblende serie med “vypp-vypp-vypp”. Hunnen har et skurrende og tørt “krrr-krrr-krrr”. Begge lydene ligner lydytringene hos den nært beslektede berganda, men ligger litt høyere i toneleie.

Biologi

Toppanda foretrekker næringsrike innsjøer og dammer med en dybde på 3–5 meter, men kan også hekke i næringsfattige innsjøer og stilleflytende elver.

Den kan spise både planter og animalsk føde som den gjerne dykker etter under vann. Hovedføden er skjell, snegler, krepsdyr og insekter. Toppanda kan også spise frø og lignende på land.

Pardannelse skjer i løpet av sen vinteren. Hannen forlater hunnen når hun er i gang med ruging av eggene. Begge kjønn kan begynne å hekke fra de er ett år gamle, men de fleste venter til de er to år.

Toppanda foretrekker å hekke på øyer i innsjøer og dammer. Reiret plasseres på bakken under busker og lignende, helst like ved vannkanten.

Ankomst til hekkeområdene skjer gjerne i mai, og eggleggingen skjer som regel i mai-juni. Normalt legges 9–10 egg (8–16), og de er grågrønne av utseende. Hunnen ruger eggene i 23–28 dager. Ungene forlater reiret og finner føde selv så snart de er klekket ut av egget. De passes av hunnen, men blir overlatt til seg selv etter 29–42 dager. Ungene er flygedyktige etter 45–50 dager.

Utbredelse

Toppanda hekker fra det vestlige Europa og østover i et bredt belte gjennom Sibir helt til Stillehavet. I Norge er den utbredt over hele landet.

En del individer overvintrer i Norge, men de fleste trekker til Storbritannia og Nederland og tilbringer vinteren der.

Forvekslingsarter

Begge kjønn ligner bergand. Toppanda er noe mindre, og berganda mangler toppandas nakketopp. Nebbet hos toppanda har bred, svart spiss, mens denne er liten hos berganda. Hanner i praktdrakt kan skilles ved at toppanda har svart rygg, mens den hos berganda er gråvatret. Hodet til toppandhannen er blåsvart mens det hos bergandhannen er grønnsvart. Toppandhunnene har alltid mindre utpregede hvite partier rundt nebbrota enn bergandhunnene.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Kear J (red.) (2005). Bird families of the World. Ducks, geese and swans. Volume 2: Species accounts (Cairina to Mergus). Oxford University Press, Oxford. 462s.

Toppdykker (*Podiceps cristatus*)

Kjennetegn

Voksne toppdykkere i sommerdrakt er umiskjennelige med brunlig kropp, hvitt bryst og strupe, svart tøyle fra nebb til øyet, to svarte topper samt krage i svart og oransjebrunt på hodet.

Toppdykkeren er med sine 46–51 cm og 570–1400 gram vår største dykker. Kroppen virker lang, og den ligger lavt i vannet. Halsen er lang og smal. Nebbet er langt og dolkformet. Nebbfargen er grårosa om sommeren og mer rosarødt utenfor hekketiden. I flukt stikker beina ut bak stjerten, og man kan se tydelige, hvite vingepaneller på oversiden. Kjønnene er like.

Voksne individer i sommerdrakt er umiskjennelige med brunlig kropp, hvitt bryst og strupe, svart tøyle fra nebb til øyet, to svarte topper samt krage i svart og oransjebrunt på hodet. Voksne i vinterdrakt og ungfugler mangler hodetopper og krage. Ungfuglen kjennes igjen på svarte striper i hodet som forsvinner utpå høsten.

Lyden består blant annet av kraftige, nasale og rullende og noe utdratte og jamrende sekvenser som “ærrrrhh”, og kortere “ta-ta” og “tækk-tækk-tækk”.

Biologi

Toppdykkeren foretrekker større, grunne (0,5–5 meter) innsjøer i kulturlandskapet, med utbredt innslag av takrørsbelter og rikelig med fisk.

Menyen består hovedsakelig av fisk på inntil 22 cm, men av og til også større fisk om disse kan håndteres (for eksempel ål). I tillegg inngår krepsdyr, insekter, skjell, snegler og amfibielarver i kostholdet.

Pardannelsen skjer gjerne fra midtvinteren og framover på vårsiden, og paret holder sammen til ungene er uavhengige. Som hos andre dykkere, knyttes partnerne sammen gjennom en intrikat og fascinerende kurtise med ulike positurer og kroppsbevegelser. Begge kjønn kan begynne å hekke fra de er ett år gamle, men de fleste venter til de er to år.

Reiret bygges på vannet som en plattform av akvatiske planter, ofte godt skjult i takrøret.

Toppdykkeren er tilbake på hekkeplassene i løpet av april, og eggleggingen skjer som regel fra mai og utover. Normalt legges 3–5 (1–6) egg, og de er lyst kritthvite av utseende. Begge foreldrene ruger eggene i 25–31 dager. Ungene forlater reiret så snart de klekkes og mates av begge foreldrene. De finner mat selv etter omtrent 21 dager og er flygedyktige etter 71–79 dager.

Utbredelse

Toppdykkeren hekker i store deler av Europa og Asia, noen få steder i Afrika, samt i Australia og på New Zealand. Den hekker i lavlandet på Sørøstlandet og på Jæren. Noen få par hekker på Lista, og av og til i Trøndelag.

En del individer overvintrer langs kysten i Sør-Norge, spesielt på Jæren og i Trøndelag. De aller fleste drar sørover i september–oktober og overvintrer trolig i Nederland.

Forvekslingsarter

Toppdykker i sommerdrakt er umiskjennelig. I vinterdrakt kan den være vanskelig å skille fra smålom og gråstrupedykker. Sammenlignet med smålom har hodet til toppdykkeren en mer kantete profil. Dessuten mangler smålommen den svarte tøylene mellom nebb og øye, har grålig og ikke rosarødt nebb, og holder gjerne nebbet på skrå oppover og ikke horisontalt som toppdykkeren. I flukt kan man skille de to artene ved at smålommen er ensfarget brunsvart på oversiden, mens toppdykkeren har tydelige hvite felter på vingene.

I forhold til gråstrupedykkeren, virker toppdykkeren betydelig lysere i halsen og på hodet. Gråstrupedykkeren mangler svart tøylestripe og har gul nebbrot og svart nebb i stedet for rosarødt som hos toppdykkeren.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>

BirdID's Bird Guide -<https://quiz.natureid.no/bird/eBook.php>

Cramp S (red.) (1977). Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa. The birds of Western Palearctic. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press, Oxford. 722s.

del Hoyo J, Elliott A og Sargatal J (red.) (1992). Handbook of the birds of the World. Volume 1. Ostrich to ducks. Lynx Edicions, Barcelona. 696s.

Gjershaug JO, Thingstad PG, Eldøy S og Byrkjeland S (red.) (1994). Norsk fugleatlas. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu. 552s.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2, Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 268s.

Svorkmo-Lundberg T, Bakken V, Helberg M, Mork K, Røer JE og Sæbø S (red.) (2006). Norsk VinterfuglAtlas. Fuglenes utbredelse, bestandsstørrelse og økologi vinterstid. Norsk Ornitologisk Forening, Trondheim. 496s.

Toppskarv (*Gulosus aristotelis*)

Kjennetegn

Toppskarven har irrgroen øyne og en gul basis ved nebbroten. Reiret plasseres ofte skjult i steinur.

Toppskarvens fjærtopp vises best tidlig i hekkesesongen. Når de første eggene er lagt forsvinner den fort.

Toppskarven er på størrelse med en and, men med slankere kroppsbygning og lang hals og et spisst nebb som avsluttes i en krok ytterst. Fjærdrakten virker på avstand helsvart, men hvis man kommer nær, ser man at den har en grøn metallglans. I paringstiden har begge kjønn en karakteristisk fjærtopp på hodet. Hannens fjærtopp er gjerne større og kraftigere enn hunnens. Denne forsvinner når parene har etablert seg og rugingen har startet. Øynene er grønne og munnvikene kraftig gulfarget. Hannen er litt større enn hunnen og har en kraftigere hodeprofil med litt tykkere nebb. I hekketiden kan også hannene kjennetegnes på en «rapende» lyd, mens hunnens lydytring minner om en fresende slange. Ungfuglene har en brun fjærdrakt med lys buk inntil de er to år gamle. En voksen toppskarv veier 1,8–2,5 kg.

Biologi

Toppskarven hekker som regel i kolonier som ofte ligger i beskyttede deler av den ytre skjærgården, gjerne ved klippekyster i nærheten av noe dypere farvann. Reiret plasseres i skjul i steinur eller inne i bergsprekker, men kan også ligge åpent. Den kan også hekke i fuglefjell og legger da gjerne reiret på hyller i berget. Noen ganger ligger reirene i gamle rorbuer, båtvrak eller lignende konstruksjoner.

De eldste fuglene er de første til å vende tilbake til hekkeplassene om våren, og de første eggene legges av og til allerede i slutten av april. Men før den tid har toppskarvene vært gjennom en viktig periode. Hannene må okkupere reirterritorier og finne seg en make. Hos skarvene er det hunnene som velger. De foretrekker eldre, kraftfulle hanner med flott fjærpyrd på hodet og med en trygg og god reirplass. Først når parene er etablert starter reirbyggingen. Paringen foregår på reiret. Det mest vanlige er at eggene legges i midten av mai, men det er stor variasjon. Mange av eggene går tapt av ulike årsaker. Måker, ravn og kråke stjeler egg, og noen ganger kan storsjøen vaske bort de nærmeste reira. Men skarvene legger gjerne et nytt kull om ulykken skulle være ute. Utover våren og sommeren er det derfor vanlig å finne både nylagte egg og store unger samtidig. Hunnen legger vanligvis 2–4 egg som ruges én måned. Ungene mates av begge foreldrene og forlater reiret etter ca. femti dager. Etter det kan de ennå mates av foreldrene en måneds tid framover.

Toppskarven er en spesialisert fiskespiser som fanger byttet under vann. Den er en meget effektiv svømmer og kan dykke ned mot 60 meters dyp. Den finner ofte næring i tareskogsområder, eller over sand- eller grusbunn på 20–40 meters dyp, enten nær bunnen eller i de midlere vannmasser. I Norge er sil (tobis) *Ammodytes* spp. og de yngste årsklassene (0- og 1-gruppe) av torskefisk, fortrinnsvis sei, den viktigste næringen.

Utbredelse

Toppskarven er utbredt i Europa og Nord-Afrika. Den underarten som hekker hos oss, finnes ved Atlanterhavets kyster så langt øst som til Kolahalvøya. Ellers er toppskarven vanlig på De Britiske øyer og Island og hekker fåtallig på nordkysten av Frankrike og Spania. I Middelhavet og Marokko finnes andre underarter. Hos oss forekommer arten vanligst fra Rogaland til Sør-Varanger, men den begynner nå også å etablere seg i Skagerrak. De viktigste hekkeområdene i dag er Kjørholmane utenfor Stavanger, Runde, Froan, Sklinna, Røst og Lille Kamøy i Vest-Finnmark. I vinterhalvåret er toppskarven vanlig langs hele Norskekysten, men opptrer mer fåtallig i de to nordligste fylkene og i østlige deler av Skagerrak. Viktige vinterområder er Vest-Agder fra

Lindesnes og vestover, Rogaland, Nordhordland, Møre og Romsdal, de ytre kystområdene i Sør-Trøndelag, Vikna, Sør-Helgeland og Lofoten. Arten har en ren marin utbredelse og går normalt ikke inn i fjordene slik som storskarven.

Forvekslingsarter

Toppskarven er mindre og slankere enn storskarv. De voksne fuglene har en jevnt farget kropp uten de hvite tegningene som storskarvene har i hekketiden. På nært hold er de gule nebbvikene karakteristiske. I flukt har toppskarvene kjappere vingeslag enn storskarvene.

Kilder

Anker-Nilssen T, Barrett RT, Lorentsen SH, Strøm H, Bustnes JO, Christensen-Dalsgaard S, Descamps S, Erikstad KE, Fauchald P, Hanssen SA, Lorentzen E, Moe B, Reiertsen TK og Systad GH (2015). SEAPOPOP. De ti første årene. Nøkkeldokument 2005-2014. – SEAPOPOP, Norsk institutt for naturforskning, Norsk Polarinstitut & Tromsø Museum – Universitetsmuseet. Trondheim, Tromsø. 58 s.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Volume I. Ostrich to ducks. Oxford University Press. 722s.

Mitchell PI, Newton SF, Ratcliffe N og Dunn TE (2004). Seabird populations of Britain and Ireland. Results of the Seabird 2000 census (1998-2002). T & AD Poyser, London. 511s.

Tundrasædgås (*Anser serrirostris*)

Kjennetegn

Tundrasædgås er en gråbrun gås som av størrelse er litt mindre enn grågås. Den har et brunt helhetsinntrykk, mørk hals og oransje bein og nebb med svarte tegninger. Bortsett fra at hannene er litt større enn hunnene, er kjønnene like. Ungfuglene er den første høsten gjennomgående gråere enn voksenfuglene og har et mer utydelig mønster på oversiden og er mer spettet på undersiden. En voksen tundrasædgås veier 2–3,5 kg.

Biologi

Tundrasædgåsa er en utpreget innlandsfugl som hekker i lav- og mellomalpin sone (dvs. over tregrensa), med innslag av vann, enten som myr, elver eller små vatn. Reiret ligger vanligvis nært vann, gjerne på en gresskledd holme i elv eller i utkanten av ei myr, men det kan også ligge opp til en kilometer fra myr eller vassdrag. I hekkeområdene lever den av planter den kan finne på myrer eller i eller nært vatn. Den kan også spise mye krekling og blåbær.

Tundrasædgåsa er en meget sky fugl og vanskelig å oppdage i hekketida, selv i områder der det kan hekke flere par, og hekkebestanden kan derfor være større enn det som er kjent i dag. Den hekker vanligvis i spredte par, men kan noen ganger danne små, løse kolonier. Den letteste måten å oppdage arten på, er å se etter sportegn som avføring og mytefjær i beiteområdene.

Arten ankommer sannsynligvis hekkeplassene i løpet av mai. Hunnen legger 4–6 egg som ruges i 25–29 dager. Ungene forlater reiret kort tid etter klekking og er flygedyktige etter ca. 56 dager.

Tundrasædgjess fra Finnmark overvintrer gjerne i Sør-Sverige, men ved ugunstige vinterforhold kan de fly videre til Danmark eller Tyskland. Arten blir regelmessig sett i Norge vår og høst, og et lite og varierende antall kan også overvintre her i landet, først og fremst på Jæren.

Utbredelse

Tundrasædgåsa hekker i tundraområder fra Fennoskandia gjennom Nord-Russland til Stillehavet. Arten forekommer i Norge i all hovedsak i Finnmark, men noen få par hekker i Troms og på Hardangervidda.

Forvekslingsarter

Tundrasædgås er svært lik den nært beslektede arten taigasædgås. Sistnevnte virker noe større, og har lengre og lysere nebb med mer oransje.

Tundrasædgås skiller seg fra grågås med et brunere helhetsinntrykk, en mørkere hals og oransje bein og nebb med svarte tegninger.

Tundrasædgås kan også forveksles med kortnebbgås men denne er gråere på ryggen, har mørkere hals og kortere nebb, samt mer kjøttfargede bein enn sædgåsa.

Kilder

Artsobservasjoner -<https://www.artsobservasjoner.no/>. Sjekket 25.06.2021.

Bakken V, Runde O og Tjørve E (2003). Norsk ringmerkingsatlas. Vol. 1. Stavanger museum, Stavanger.

Carboneras C og Kirwan GM (2020). Tundra Bean-Goose (*Anser serrirostris*), version 1.0. I Birds of the World (Billerman SM, Keeney BK, Rodewald PG og Schulenberg TS, Redaktører). Cornell Lab of Ornithology, Ithaca, NY, USA.<https://doi.org/10.2173/bow.tunbeg1.01>.

Cramp S og Simmons KEL (1977). Handbook of the birds of Europe the Middle East and North Africa. Oxford University Press.

Follestad A (1994). Betydningen av et myteområde for sædgås i Nord-Trøndelag. - NINA Oppdragsmelding 268: 1-31.

Shimmings P og Øien IJ (2015). Bestandsestimater for norske hekkefugler. NOF-rapport 2015-2. 268 s.

Aarvak T og Øien IJ (2020). Overvåking og kartlegging av trekkruiter hos sædgås i Finnmark i 2020. NOF-notat 2020-10. 11 s.

Tyvjo (*Stercorarius parasiticus*)

Kjennetegn

Tyvjoen er ca. 50 cm lang og veier ca. 400 gram. Arten forekommer i en mørk og en lys fargevariant, med mange mellomformer. Den mørke er ensfarget svartbrun med utydelig svart kalott, mens den lyse har mørkebrun overside, hvit underside, ofte med et brungrått brystbånd. Den har også en skarpt avgrenset mørkebrun kalott. De to midterste stjertfjærene stikker 6–10 cm ut fra de øvrige. Andelen lyse fugler øker mot nord, fra ca. 5 prosent på Jæren til ca. 50 prosent i Finnmark.

Biologi

Tyvjoen hekker i kolonier eller som spredte par. Reiret legges ofte i lyngmark eller på nakent berg. Alder ved første hekking er 3 (4–5) år. Den legger 2 (1–3) egg i juni. Eggene ruges av begge foreldrene i ca. 27 dager. Ungen forlater reiret når de er tørre, men holder seg i nærområdet inntil de er flyvedyktige etter ca. 30 dager.

Tyvjoen foretrekker småfisk som den stjeler fra andre sjøfugler som terner, måker- og alkefugler, men kan fint også fange fisken selv. Den kan også spise egg og fugleunger, smånagere, insekter og bær.

Tyvjoen starter mytinga (fjærfellinga) på hekkeklassen og fullfører utskifting av vingefjærene i overvintrings-området.

Utbredelse

Tyvjoen har en sirkumpolar utbredelse. I Norge hekker den langs hele kysten og på Svalbard.